

Ціна 2.00 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

РІК XXXIII.

БЕРЕЗЕНЬ — 1982 — MARCH

Ч. 3 (385)

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney (on leave)

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волкняк

Видає
Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор

(у відпустці)

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 15 доларів

США — 15 доларів

АВСТРАЛІЯ — 14 австрал. доларів

Всі інші країни рівновартість 15 доларів
американських.

Чеки і грошові перекази списувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskey,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Танлер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ів. Кмета-Ічнянський — СЕРПНЕВІ АКРОСТИХИ	1
А Галан — ЕЛЕГІЙНЕ	1
Микола Щербак — ПОЕТ-ПАТРІАРХ	2
Іван М. Чинченко — ВТРАЧЕНЕ ЗОЛОТО	3
Любина Терещенко — АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ ТЕРЕЩЕНКО	6
Іван Евентуальний — ДІД ЗАПОРОЖЕЦЬ (спогад)	8
Марія Гарасевич — ВИЗНАЧНЕ НАДБАННЯ	10
Леся Богуславець — НА ПРОШУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ	12
Петро Одарченко — ТАРАС ШЕВЧЕНКО І СТ. ВАСИЛЬЧЕНКО (продовження)	15
Мар'ян Дальний — "КОЗУБОВІ" СПОВНИЛОСЬ 25 РОКІВ	18
Петро Росенко — УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В РУМУНІЇ	20
Олексій Коновал — ЧИ ВСЕ ВІДОМЕ ПРО ІВАНА СІРКА	22
Петро Яцик — З УКРАЇНСЬКОГО ГАРВАРДУ	25
МОРМОНИ АМЕРИКИ	26
ЧОМУ НЕЦІКАВА ТАКА НАША ПРЕСА	27
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	28
Ол. Третяк — ВЕРСАЛЬСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ	28
ПЕРЕКЛАД І ПОЯСНЕННЯ	29
Д-р О. Архімович — УНІКАЛЬНА ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	30
ТАЄМНИЦЯ ЗАГИБЕЛІ ГЕН. СІКОРСЬКОГО	31
Ванда Ференс — ДРАМА ПОЛЬСЬКОЇ ПОЛІ- ТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ	33
СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ	34

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Д-р Іван Кмета-Ічнянський
(До 80-річчя від дня його народження)

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Ів. КМЕТА-ІЧНЯНСЬКИЙ

II

СЕРПНЕВІ АКРОСТИХИ...

I

"ВІСІМДЕСЯТ..."

Ві сні мов, птахи-літаки життя
 Із шумом-журом пролетіли...
 "Спасибі", — в тиші Небу я шептав,
 І кволий дух окрилювався, і тіло.
 Мети б лиш гірньої не вгас маяк!
 Доріг відчув каміння під ногами,
 Етапів-лих зазнала путь моя,
 Співаночок-надій торкнувся я гами...
 Який хвилюючий — мов тільки сон!
 Тебе не зрадив я, Всеволодице-Красо.

II

СЕРПЕНЬ

Серпанок ніжний вечора колишуть
 Елегії посивілі мої...
 Роки-літа! Їх жмінька... Чи напишуть
 Про волі Світлодень, — напишуть ІЙ?
 Елегії — дівчатонька сумні,
 Не плакати кликали пісні.
 "Б" — знак м'якшення... Прикрашуй дні!

Серпень, 1981 р.

Філядельфія

Цикл — "ОКТАВИ"

ЖОВТЕНЬ ТРИВОЖНИЙ...

I

КАІР...

Я чув, як хвилі Нілу шепотіли,
 Каїрові надвечір уклонявся...
 Краса, княжна мов давня, гомоніла, —
 На берег вийшов чарувати князь.
 Віки в уяві йшли... й мороз по тілу,
 Я про таїни запитав боявсь.
 А нині — жах-Каїр переді мною,
 До нас прийшов з розп'ятою красою...

ОСІНЬ В САП'ЯНЦЯХ...

Цикл — "Анафори"

Осінь обула сап'янці оздоблені,
 Оздоблені золотом чистим...
 Чиста-пречистая ноша на осені,
 Ой, ноша із шовків і рипсу.

Шелести-шепоти, наче у гаю,
 Жур-шелести з Ічні? Прадавні, —
 Давні вже й дні мої... Дні без відчаю,
 Та, Милосте! Візій — чуд дай мені...

Жовтень, 1981 р.

Філядельфія

Анатоль ГАЛАН

ЕЛЕГІЙНЕ

Південна ніч, гаряча ніч,
 У далину біжать огні,
 Шепочуть пальми щось мені
 Про біль розлук, про радість стріч.

Я навчився мови пальм,
 Та біль мій порохом припав,
 І віра в зустрічі скупа.
 Я б спав тепер, я б міцно спав...

Південна ніч, гаряча ніч.
 Як тяжко дихати мені!
 Неначе велетенська піч
 Зі мною стала пліч-о-пліч.

Терпка, як пахощі цитрин,
 Надія на конечність змін,
 Бо в світі цім не вічні ми,
 Не всім діждать кінця зими.

Південна ніч, гаряча ніч,
 Страхи примари прожени!
 Коли б усі твої вогні
 Укласти в силу для борні!

ПОЕТ - ПАТРІЯРХ

Поетові Іванові Кмети-Ічнянському сповнилося недавно вісімдесят років! (Народився 1901 року). Вісімдесят років життя і понад півстоліття творчої праці.

Дебютував Іван Кмета-Ічнянський 1924 року в Україні (в Києві) збіркою поезій "Арфа". Тоді цвіла двадцять третя весна поетового життя!... Невдовзі вийшла в Харкові його збірка віршів "Народні мелодії". Це був вихід поета на українську літературну ниву.

Але тоді настала павза... Не творча (творче горіння в поета ніколи не згасає!), а видавнича павза, спричинена життєвими обставинами. 1928 року Іван Кмета-Ічнянський виїздить з України, і вже його поетичні твори появляються не на рідній землі, а за океаном — в Канаді. Збірка "Фрагменти" (1929) та "Ліра емігранта" (1936).

Талановита творчість Івана Кмети-Ічнянського привертає увагу читачів і критиків. Літературознавець Іван Огієнко (він же пізніше — митрополит Іларіон) під враженням від "Ліри емігранта" писав у Варшавському науково-літературному місячнику "Наша культура" за червень-липень 1937 року:

"Читаю її і п'янію від тієї ніжної душевної туги, що нею переповнена ця книжка"... Іван Кмета-Ічнянський, — характеризує далі критик, — "це правдивий поет, поет з ласки Божої, себто поет, що говорить правдивою поетичною мовою... Глибока образність мови — найперша ознака Ічнянського! Поет постійно мислить образами..."

І це не риторичний вислів. Образи в Івана Кмети-Ічнянського просто хлюпочуть... У вірші "Лілія" двадцятидвохлітній поет дає таку лірично-схвилювану картину, символічно перейняту долею квітки-лілії:

Бачив я — лілія
Ранком весняним
Захорувала.
Хмари посунули,
Вітри повіяли,
Лілію білу зламали.
Хай би цвіла вона,
З ранком співучим
Браталась!
Зорями — росами
Нивам родючим
Всміхалась.
Вітри ж злякалися,
В чорне все небо
Убрали.
Гнулась... Молилася
Лілія біла.
Зітхнула. Зігнулась.
Зламалась...

Сердечна ліричність і глибока релігійність пронизують поетову книжку зібраних творів "Чаша

золота", видану 1964 року. "Чаша золота" по вінця налита душевною поезією. Коли поетова муза торкає патріотичну структуру, то вона відлунює такою ж щирою любов'ю... Явір шепоче — "ті шепоти, мов з України"... Мати стоїть, як "зів'яла тополя". Україна мерехтить перед очима, наче мариво:

Невже — вона? І сонце-гість на святі,
І діти заливають хутір сміхом:
Така їм воля і така їм втіха!
І море золоте — жита нежати...

Погожий день налився, наче келих
Пахучим духом мрійного покою.
Ті ж шелести — шовки в садах веселих,
Та — не вона... Лиш видалась такою...

Продовжуючи клясичні традиції, Іван Кмета-Ічнянський у "Чаші золотій" подає розкішні "Тріюлети", засіває сторінки перекладами з Роберта Фроста, Генрі Лонгфелло, Ред'ярда Кіплінга, Маріє Затуринаської...

"Чаша золота" потрапляє в Україну, і Володимир Сосюра, з яким Іван Кмета-Ічнянський дружив і листувався, писав: "Поезії Ваші мені сподобались. Вони написані хорошим, добрим серцем, якому я вірю і співчую в його невимовній тузі".

Невдовзі поет розпростує "Крила над морем" (під такою назвою виходить у світ 1970 року збірка Івана Кмети-Ічнянського). Глибиною почуттів, ясною образністю, насиченою народною пісенністю, поет досягає краси слова — от хоча б у вірші "Вишня" зі згущеним вираженням думки:

На гайся, сестро,
Не бійся вітру!
Надінь рожеву,
Я — сукню білу.
Ми, наче дружки,
Мов на весіллі
В саду поета
Поміж мрій-видив...

Наші словотворці — Євген Маланюк, Докія Гуменна, Юрій Стефаник, Улас Самчук, Богдан Кравців, Анатоль Гак, Галина Журба, Яр Славутич, Леонід Полтава, Анатоль Курдидик, Ганна Черінь, Юліан Мовчан — найприхильніше відгукуються про творчість Івана Кмети-Ічнянського.

"Крила над морем", — пише Улас Самчук, — спонукають уявити поета десь над океаном між Європою й Америкою в тузі за... єдиною своєю мрією. "Повій, вітре, з України"... де покинув, наче кохав дівчину, все, що мав дорогого і рідного. Ціла книжка насичена болем, тугою, спрагою цього невідступного й органічного чуття"... З появою кожної нової книжки творів Іван

Кмета-Ічнянський приносить свіжі теми, нові мотиви, соковиті образи... Такою новизною запалахкотили і "Заграви вечірні" — поетова збірка, видана 1976 року — збірка туги за правдою, за світлом, за свободою. Поет, який у ранньому періоді своєї творчості віддавав данину *завульгованому* модернізму, спрагло тяжіє до класицизму, до простоти поетичного мислення. Особливо чарують розлогі октави, багаті звучанням та філософським осмисленням життя. В одній з октав поет каже:

Як хутко сивіє життя... І час
Ой, блиснув сийвом, кораблем ракетним!
Вже не дивують кораблі ті нас,
Немов надходить вечір для планети.
Заграв вечірніх відблиск вже погас
За гаєм... В далях "соняшні клярнети"?
Ні, не життя посивіло — людина!
А час, він без кінця і без почину!...

Верхів'я творчого вияву Іван Кмета-Ічнянський сягнув поемою "Рік двотисячний", виданою 1979 року. Серце розкриває віщу візію, серце тривожиться, що чекає людство в 2000-му році у смертельних спалахах спустошливої термоядерної катастрофи. Біль і турбота за долю України і світу охоплює поетову душу... Та з Божої ласки не все і не всі гинуть. Для уцілілих людей і для головного героя поеми Гната Любарського, який вижив на безлюдді у хащах канадської півночі, пробиваються промінчики нової надії, нового життя, ґрунтованого на Божих законах, і сонце "на землю споглядає, мов на дитину".

Цим твором, за висловом Леоніда Полтави, поет збагатив жанр української національно-християнської поеми.

Творчість нашого поета високо цінять канадський літературознавець В. Кіркконнелл, який у своєму огляді пише, що "Іван Кмета-Ічнянський, як поет, зайняв своє місце в українській літературі".

Ранньою весною свого життя Іван Кмета-Ічнянський вийшов на літературну ниву. На тій ниві сівав правду і любов — добірне зерно, що проростало і квітнувало рясним колосом-словом. І тепер поет-трудівник у своє восьмидесятиліття збирає добре жниво — поет з Божої ласки, поет-патріарх!

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС ОПЛДМ

Об'єднання працівників літератури для дітей і молоді (ОПЛДМ) оголошує КОНКУРС на поісті для середньошкільної молоді. Вимоги: ідейно-виховний зміст (з життя молоді на еміґрації); цікавий і приступний виклад, відповідно до зацікавлення нашої молоді. Величина: від 100 до 120 сторінок машинопису.

Твори у трьох примірниках надсилати (анонімно) до кінця квітня 1983 р., на адресу:

OPLDM
21840 Bloor St. West, Toronto, Ont. M6S 1N3

Іван М. ЧИНЧЕНКО

ВТРАЧЕНЕ ЗОЛОТО

До своїх знайомих зайшов я у невідповідну хвилину. Між ними була ніби сварка. Дружина загубила десь золоту браслетку, — "решту розкоші ще з царського часу".

Як завжди у дрібничкових справах, чоловіка брав жаль за серце з цієї втрати. Дружина — розсудлива жінка — віднеслась до цього неприємного випадку досить спокійно, як до звичайного життєвого випадку. Теща посумувала трохи для співчуття зятеві, але не придавала цій втраті особливого значення.

Моя поява внесла деяке втихомирення в цю "мелодраматичну" сцену, але в маленькій кімнаті, колись військового, дерев'яного бараку відчувалось ще деяке напруження. Старенька мати, продовжуючи своє нескінчене шитво, розповідає мені подробиці про загублення золотої браслетки.

— Ну, загубила й загубила, — говорила вона, — тільки і всього. Хто з нас не втратив чогонебудь під час цієї жакливого війни! Багато, багато людей потратили мастки, чимало людей під час цього жакливого подорожування втратили клунки, валізи те необхідне до життя, що його могли взяти із собою, вибираючись у невідому всім подорож. Багато з нас втратили своїх друзів, знайомих, приятелів, а багато також втратили найдорожче — дітей, родину. В неодній матері серце крається від згадки про свою трагедію. Ніякі цінності в світі не зможуть заступити її втрати дітей. Таких матерів — страдниць є тисячі. А браслетка, — це дрібниця, — будете живі та здорові, купите іншу, — заспокоювала мати зі своєю материнською повагою.

— Дурниці для тих, що мають всього подостатком, — подразнено відповів зять, встаючи з дерев'яного ліжка та запаливши половину цигарки. — А в нас що... прийде скрутна хвилинка і продати нема що.

— Господь допоможе. Заспокійся, я зараз заґрію чайку.

— Мама розраховує на чай, як на валер'янові краплі, — встала донька.

— Ти знову зі своїми дотинками, — нервово зауважив чоловік. — Сама винувата і свою провину хочеш на інших передати.

— Що ж мені накажеш робити? Рвати на собі волосся, роздирати нігтями обличчя та валятись на підлозі?

— Та перестаньте вже, сідайте до столу, вип'ємо по склянці чаю, — сказала мати, здіймаючи з електричної саморобної печі бляшанку з консерви, що служила за чайник.

Всі ми сіли до столу, зробленого з дощок лише при допомозі сокири. Такий був "комфорт" у таборних умовах. Мовчати було якось ніяково. Я намагався "розрядити" атмосферу родинного напруження, оповідаючи про власну згубу дорожньої речі та її чудесне віднайдення, але це нічого не допомогло. Тоді знову почала мати.

— Ах, золото, — глибоко і тяжко зідхнула

мати, — колись і ми його мали, та не одну браслетку.

— Що ж, — довелося залишити, — зацікавився я.

— Довелося віддати та ще й спасибі сказати, що взяли.

— Як же це так сталося?

— Якщо цікавитесь... мій покійний чоловік був адвокатом, практика була добра, дохідна. Працював вдень і вночі. Ну й, правду кажучи, добре заробляв. За довгі роки праці заощадили ми трохи грошей, щоб спокійно віку дожити. Купили ми кілька плиток золота. Такі невеличкі плитки, як коробочка від сірників. Мали ми їх п'ять. Перетримали ми те золото й у війні 1914-1918 років. Переховали його і через революцію, взагалі через ті роки політичних змін. Проголошено совітську владу і людину проголошено "найціннішим" капіталом. Ну, — думали ми, — пропали наші заощадження. Як з капіталом геть, то виходить, подібно як камінь, не буде мати ніякої цінності. Чуємо, геть з капіталом, але золото треба здати державі. Виходить, що нові порядки, а "ганебний метал" знову в ціні.

Ну, добре, приглядаємось, що чим далі й далі, то все стає гірше і важче жити. В крамницях стає порожньо, паперові гроші втрачають свою вартість. Проголосили першу п'ятирічку. Газети, радіо, безліч брошур, запевняли, що після виконання першої п'ятирічки настане просто рай на землі. "Свіжа оповідка, та повірити тяжко", — чомусь пригадалися слова літописця. Дочекались ми того тричі проклятого 1932 року, себто, року закінчення першої п'ятирічки. Але Господи, що ж було в дійсності? — Хваляться, що в нас все є, а тим часом у крамницях порожньо, нема нічого. По селах та по містах почали люди вмирати з голоду. Другий п'ятирічний плян почали жахливим 1933 роком. Господи, аж моторошно стає, коли пригадаєш ті страхоття, що їх доводилось бачити.

Перед очима стають трагічні картини. Не доведи, Господи, до чогось подібного. Щось і мій чоловік уже було як іде, то похитується, ніби напідпитку. Аж тут "можновладці" заснували якісь нові крамниці "Торгсини", себто, крамниці торгівлі з чужинцями. Де за чужоземні гроші та й за золото можна було все дістати. Голодували й ми, тяженько голодували... Одного разу зайшла я до тієї крамниці, Матінко Божа, чого там тільки нема! Очі мої "розбіглися" по полицях. Ми вже встигли і позабувати, що такі чудові речі можуть бути на світі. Там вам і шинка, сир швейцарський і голландський, макарони, цукор, біла мука, що я вже й не пам'ятаю, коли мала у своїй хаті, а масло... аж слина покотилась, різні гатунки риби, ікра, цитрини, риж... справді, немов би острівця колишнього багатства.

Недовго роздумуючи, взяла я деякі срібні речі та й віднесла до тієї крамниці. Всього накупила. Дуже мені те сподобалося. За срібними підсвічниками пішли золоті обручки, перстені, браслети та інші золоті та срібні речі. Мали ми всього подостатньо. І дивно, все в тих склепах було дуже дешево. На совітські паперові гроші все те

коштувало десятки, а то й сотки рублів, а тут за чужоземні гроші та за золото і срібло то коштувало копійки. І так проїли ми все, що раніш заощадили, але золота в плитках не чіпали, ще тримали "про чорний день". Одного дня пішла я до крамниці з маленькою золотою п'яткою (п'ять рублів) і накупила, що потрібно, ледве удвох додому донесли. І на тому все скінчилось.

Вночі з'явилося до нас двоє непростених гостей в малинових кашкетах (уніформа НКВедистів) та з малиновими петлицями і зробили обшук у нашому помешканні. Але що то за обшук. Тут копнули ногою, туди заглянули — і все. Знали, що шукати нема чого.

Не можу нарікати, що були нетактовні, щоб сварились, били чи погрожували. Ні, борони, Боже. Поводилися з вишуканою делікатністю. Тільки все порозкидали і на місце не клали, а мені заборонили робити порядки.

— Вашого мужа ми мусимо забрати з нами, — заявив один із них.

— Збирайся, старик.

Серце мені урвалось. Багато я вже наслухалася до того часу про те, що роблять із заарештованими в тих жахливих будинках НКВД з грубими стінами та маленькими вікнами. У кожного, хто переходив біля того будинку, то... мороз по спині сипав.

— Як же це так, завіщо ж ви його берете? — запитала я. — Чого ви шукали?

— Те, що шукали, ще не знайшли. Але ми певні, що ми його скоро знайдемо, — усміхнувшись, з певністю сказав один із них.

— Але ж мій муж нічого такого не вчинив. Він же не діяв і не діє проти закону.

— То тоді нема чого вам боятись. І повели мужа. Та чи можна розповісти про те все, що я пережила тієї ночі? Лише ті, що пережили щось подібне, можуть зрозуміти мене. Раненько наступного дня пішла я до НКВД, питаюся про свого мужа, всі здвигають плечима, що не знають нічого. І так минув тиждень, два, а від мужа і про мужа нема жодних відомостей. Ходила ще кілька разів, але завжди була та і сама відповідь: "Нічого не знаємо про вашого мужа, якщо його забрали, то повідомлять, чекайте, будьте спокійні. Нічого злого йому тут не станеться".

— Добра порада, — не хвилюйтеся. Прожили п'ятдесят років, чогось подібного не бачили. Без будь-якого обвинувачення, без визначення якоїсь провини про порушення законів... Був чоловік — і не стало чоловіка. Як крізь землю провалився. На третій тиждень повідомили мене, щоб я з'явилась до НКВД, до такої-то кімнати, на таку-то годину. Пішла. Зустріли мене добре відживлені (не так, як виглядає пересічний громадянин, що зморшки вкрили обличчя від перевтоми та від недоїдання), гарно виголені урядовці в уніформах НКВД.

— Прошу сідати, — запропонував один із них. Сіла.

— Знаєте, за що заарештовано вашого мужа?

— Ні, не знаю, але дуже хочу знати.

— Гм... дивно, вік прожили з ним — і не знаєте, хто ваш муж.

— Як не знаю? Все знаю, знаю, що робив, з ким зустрічався... Все знаю, і я більш чим певна, що до жодної політики він не замішаний.

— Гм... Так сказати... А прошу сказати, скільки золота ви маєте?

— Золота? ...Запитання було таке несподіване, що я аж розгубилась..., — якщо хочете, щоб я сказала, скажу, чом же не сказати. Не вкрали ми його, того золота, набули чесною працею. А як муж сказав правду... А як муж вирішив нічого не говорити про наші "капітали"? Невже ж через золото заарештували мужа? Тоді... нехай пропаде воно, те зловіще золото, не хочу я ані золота, ані білої мвки, ані масла з тієї тричі проклятої крамниці. Пригадала, що людей, в яких знаходили золото, заарештовували і вони безслідно зникали. Вирішила сказати правду.

— Дуже добре, врадувалися НКВДисти. Це так, як і признався ваш муж.

— Звідки ви взяли те золото?

— Запрацювали чесною працею. Купили за гроші.

— Гм... чесною працею. Ваш муж був раніш адвокатом. Кого він боронив? Купців, поміщиків, високих урядовців, — хто більше заплатить.

— Неправда, — з обуренням відповіла я. Боронив перед судом усіх, хто просив його заступництва. Були і селяни, були і робітники, і студентів боронив, очевидно, що були і купці, і заможні селяни, зрідка були й поміщики.

— Як самі бачите. Виходить, що про чесну працю і чесний заробіток не доводиться й говорити. А де ж ви переховуєте те золото?

Я сказала.

— Добре, ваші показання такі самі, як і показання вашого мужа. Якщо б ви почали плутати, говорити неправду, то були б там, де ваш муж тепер. І ви не побачили б його ніколи.

— Сердечно дякую. Коли ж ви його випустите?

— Почекайте, вже незадовго. Кажете, що більше золота ви не маєте?

— Ні грама більше. Лише п'ять плиток.

— Добре. Можете йти.

У ту ж таки ніч (дуже знаменно, що всі справи арештів вони полагоджували лише ночами) до нашого дому з'явилися знову ті самі два НКВДисти, що були і перший раз. Привели вони й мужа. Схуд, опустився, неголений, і було ще помітно синяки від побоїв. Моторошно і жаль було дивитись.

— Ну, де ви своє золото переховуєте? Ми з радістю віддали всі п'ять плиток, ще й три золоті п'ятки (п'ятирублівки), про які ані муж, ані я "не призналися". Лише щоб найскоріше позбутися цих "жахливих" гостей, щоб вони більше не чіплялись до нас. Коли б вони були сказали віддати все, до останньої одежини, я не завагалася б. лиш аби визволити мужа з-під арешту.

— Ну, тепер прошу підписати цей акт про конфіскацію у вас золота, — сказав один із них.

Я перепитала (у них було все приготоване раніш). Все дуже чітко і виразно: місяць, дата, наші імена і прізвища... Але... що ж це таке? "Вивласнено на користь держави дві плитки зо-

лота", — а про золоті п'ятки зовсім нічого не зазначено. "Що, ви забираєте лише дві плитки золота, а три залишаєте нам?" — з радістю запитала я.

— Не зовсім так, усміхнувся один із них. — Ми забираємо всі п'ять, а документ даємо вам лише на дві. Чи може не підпишете? Як вам не подобається, то ми знову заберемо вашого мужа із собою, а пізніше, можливо і вас "запросимо".

— О ні, ні, я підпишу, і мій муж підпише.

— Добре, це буде краще для вас. Якщо б вас запитали пізніше, скільки золота у вас вивласнено, ви мусите говорити, що дві плитки. Сподіваємось, що для вас усе зрозуміло? — усміхаючись говорив один із них.

Повірте, коли ті "гості" залишили наш дім і ми з мужем залишились самі, ми почули себе такими щасливими, як ніколи перед тим за всі роки нашого подружнього життя. Ми були надзвичайно раді, що позбулись тих злочасних плиток золота, що стільки горя і терпіння спричинили нам.

— О, який я щасливий, що мене звільнили і що я залишився при житті, — сказав муж. — Інших гірша не доля спіткала. Людський розум не може собі уявити, що діється в тих будинках та підвалах НКВД. Один жах... — Злочин, якого світ не бачив. Але мусимо забути про те все, що з нами і нашим золотом було, що ми бачили і чули... Боже борони сказати бодай одне словечко. Ми безборонні. Якщо хтось спитав би про це, відповідь мусить бути одна! Ми підписали... Нехай Всевишній відведе і заступить попадатися в їхні руки більше.

— Ну, бач, Михасю, — звернулась старенька до зятя ласкавим материнським голосом, — бачиш, яке життя буває. Що варта ваша втрата, що варта ваша нещасна браслетка в порівнянні з втратами інших людей. Втратили ми золото, а потім у тому жахливому, аж страшно згадувати, 1937 році... і великі сльози полилися з очей жінки-страдниці, — чоловіка таки заарештували і вивезли десь на північ Сибіру. За що? за віщо? — так і досі не знаю. Там він і зложив свої кості. Нехай буде йому царство небесне. І старенька жінка побожно перекрестилась.

Усі слухали з великою увагою, затамувавши дихання, потім усі тяжко зідхнули.

ГАРВАРДСЬКА ЛІТНЯ ШКОЛА — 1982 Р.

Як у попередніх одинадцяти роках, так і цього року, україністика займає в навчальній програмі Літньої школи Гарвардського університету одне з перших місць. Пропонується три курси української мови, курс українського літературознавства, два — історії й один зовсім новий: "Релігія і політика в Україні від 1917 р.". Цей курс — перший із задуманої серії наступних років — входить у програму святкування Тисячолітнього Ювілею Хрищення України.

Навчання триватиме від 21 червня до 13-го серпня.

Зголошення треба надсилати на адресу:

Harvard Summer School, Department UI

20 Garden Street, Cambridge, MA 02138, USA

АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ ТЕРЕЩЕНКО

Життєвий шлях

Андрій Андрійович Терещенко народився 16-го січня 1901 року на хуторі біля села Щербанівки, Золотоноського повіту на Полтавщині в козацькій родині.

З роду Терещенків вийшло немало відомих людей, включаючи мільйонера-філантропа, цукрового магната Миколу Терещенка, його синів-філантропів Олександра й Івана, його онука Михайла, суспільного діяча й міністра тимчасового уряду по революції в 1917 році, а також — з іншої лінії — історика, археолога й етнографа Олександра Терещенка, що жив у першій половині 19-го століття, театрального діяча наших часів Марка Терещенка та письменника й поета Миколу Терещенка. Цей рід походив з міста Прилук на Полтавщині, де за часів Хмельниччини урядовав козацький полковник Федір Терещенко.

Хутір, де народився Андрій Андрійович, був давнім родинним гніздом. Старе подвір'я мало велику хату, подвійну, з великими сінями посередині та з коморою, а за хатою був сад, що виходив у поле. За садом був невеличкий цвинтар з могилками, де спочивали давні члени роду Терещенків.

У цій хаті жив дід Степанко та Андріїв дядько, Петро.

Через дорогу від Старого подвір'я було Нове, де жив зі своєю родиною Андрій Степанович Терещенко. Родина була заможна, мала гарне велике господарство, обробляли землю машинами. Крім господарювання, Андрій Степанович, будучи інтелігентною людиною, виконував обов'язки сільського писаря села Щербинівки.

Дітей було в родині декілька і Андрій Андрійович був третім.

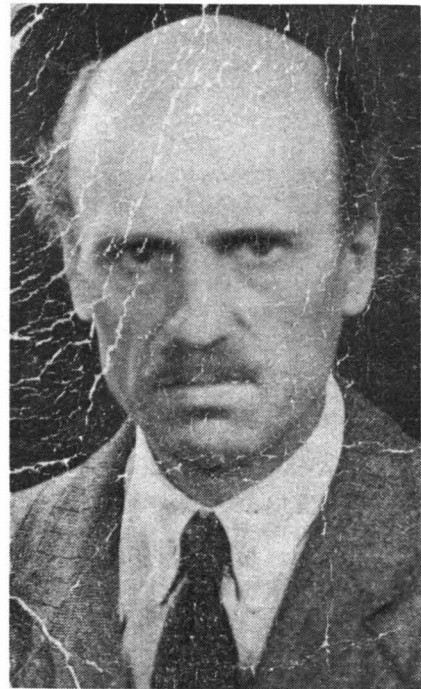
Уся родина Терещенків була дуже релігійна й національно-свідома. Дядько Петро брав участь у Визвольних Змаганнях, 1919 року його розстріляли більшовики.

Андрій учився в сільській школі і закінчив її з нагородою — отримав як подарунок св. Євангеліє. Потім батько віддав його до Земської Агрономічної школи біля Золотоноші. Виражаючи сина до тієї школи, мати благословила його родинною іконою св. Андрія на Київських горах, із хрестом. Ікона була мальована на дерев'яній дошці 1845 р. Цю ікону Андрій Андрійович усе життя тримав при собі і привіз її до Америки (тепер вона віддана до музею в Українському центрі в Савт-Бавнд Брук, Нью Джерзі).

Агрономічна 4-класова школа містилася в Кулічевському Хуторі, у великому двоповерховому будинку з класами, лабораторіями, ідальнею та гуртожитком для студентів і мешканцями для викладачів та обслуги. При школі було зразкове господарство, де майбутні агрономи діставали практичні знання. Ця школа мала також досить сильну національну українську організацію і з неї вихо-

дили не лише добрі агрономи та викладачі природознавства, але й національносвідомі українці. Андрій зустрів там багато однодумців.

Закінчивши Агрономічну школу 1919 року Андрій Андрійович почав працювати у Відділі Народної освіти, отримавши посаду консерватора в Золотоноському повітовому історичному музеї.

Андрій Терещенко (1946 рік)

Цей музей містився в будинку, що належав колись українському письменникові, членові Старої Київської громади і головному лікареві Одеської військової округи, Олександрові Цисові.

Андрій Андрійович, як консерватор музею, мав дбати про поповнення музейних збірок. Він отримав посвідку від музею про відрядження з науковою метою в експедицію по селах Золотоноського повіту, а від благочинного протоієрея в Золотоноші відкритого листа до настоятелів повітових церков з проханням сприяти співробітникові повітового музею в збиранні матеріалів. Отже він їздив по селах, оглядав церкви і духівництво віддавало до музею вибрані ним стародруки, ікони, портрети та старовинні вишивки. Часом зупинявся на ніч і у залишків старого панства — і одного разу отримав од господарів для музею два портрети — малюнки роботи Тараса Шевченка (тепер вони в Київському музеї).

Через політичні події на Україні в ті часи Андрій Андрійович попадав деколи в біді під час

Колишній Всеукраїнський Історичний музей ім. Т. Шевченка, тепер — Музей українського мистецтва у Києві. Збудований за зібрані гроші 1899 року. Найбільшу суму пожертвував цукровик М. Терещенко — 150000 крб.

своїх роз'їздів. Більшовики забирали тоді у селян хліб силоміць, і на селах піднявся опір цьому грабункові. В одному селі селяни написали протеста-петицію проти здирання "продналогу" і Андрій Андрійович дав свого підписа на тій петиції. Коли він повернувся до Золотоноші, більшовицька влада вже чекала на нього і його зараз же взяли на допит, потім вислали до міста Кременчука, де він просидів у в'язниці два місяці. Іншого разу йому довелося бути в м. Городищі, а там саме відбувалися Українські Церковні Збори, де обговорювали питання про автокефалію Української Православної Церкви. Андрій Андрійович був на цих зборах і промовляв на них. Більшовики, за доносом, арештували всіх присутніх на цих зборах і перевезли їх до Золотоноші, де Андрієві довелося просидіти під арештом, як і іншим членам зборів, кілька тижнів.

На весні 1921 року до Золотоноші приїхав в одній юридичній справі директор Київського Історичного Музею (згодом названого Всеукраїнським Історичним Музеем імені Т. Шевченка), академік Микола Федотович Біляшівський — видатний археолог і музейний діяч, голова Комітету Охорони Пам'яток Старовини й Мистецтва на Україні. Він зацікавився місцевим музеєм, зупинився в його приміщеннях на три дні і оглянув зібрані Андрієм Андрійовичем матеріали й експонати музею.

Наслідком цього була пропозиція Біляшівського Терещенкові переїхати до Києва і почати працю-

вати в Історичному музеї, а одночасно — вступити до Археологічного інституту, що тоді існував у Києві. Андрій Андрійович радо погодився і в серпні 1921 року приїхав до Києва. М. Ф. Біляшівський прийняв його жити в своєму мешканні, поки родина була на селі влітку.

Андрій Андрійович вступив одночасно до двох інститутів — Археологічного, на етнографічний факультет, і ветеринарного, на Зоотехнічний факультет. До обіду він слухав лекції у Ветеринарному інституті, обідав у студентській їдальні, влаштованій АРА (Американською допомогоюю організацією — "Америкен Реліф Адміністрейшн"), а потім слухав лекції в Археологічному інституті. Суботами й неділями працював у Музеї наглядцем та екскурсоводом, пояснюючи експонати.

Ще коли Андрій Андрійович перебував у Золотоноші, йому в 1921 році довелося бути головою так званого "Літературного суду". "Прокурором" чи то пак літературним критиком на тому "суді" виступала дівчина Любина Гвоздівна. Під час перерви на "суді" Андрій познайомився з нею — а в 1922 року одружився. Восени 1922 року він привіз дружину до Києва.

Директор музею М. Ф. Біляшівський опікувався Андрієм Терещенком як батько і помагав йому з дружиною, чим міг. Терещенко по трьох роках залишив студії в Ветеринарному інституті і зосередився на етнографії в Археологічному інституті.

1923 року він їздив на студентську практику в

етнографічну експедицію до Борисовки, очолювану проф. Данилом Михайловичем Щербаківським. Там Андрій Андрійович мав робити на місці рисунки предметів української старовини. Згодом він робив у самому музеї безліч рисунків з експонатів. Ці зарисовки передані тепер як Архів А. А. Терещенка до Української Вільної Академії Наук у Нью-Йорку. Привіз він до Америки і роблені ним

А. А. Терещенко. Фото 1927 року в залі
Київського Історичного музею

з негативів Київського Історичного Музею відбитки фотографій предметів українського декоративного мистецтва. Андрій Андрійович працював в Історично-Побутовому відділі, що мав понад 35.000 експонатів і завідував ним Д. М. Щербаківський. Андрій Терещенко працював там інвентаризатором експонатів, виготовляв фота й приводив до системи альбоми та щоденники експедицій, що їх провадили співробітники Музею з різних районів України. Ці експедиції приносили й етнографічні записи і замальовки, фотографії, а також і об'єкти — речі, історичні матеріали, вироби народного мистецтва, картини, образи тощо. Фотографії привезених об'єктів, разом з писаними матеріалами, укладалися в величезні альбоми розміру "ін фоліо", кожна фотографія мала великі етикетки з поясненнями чи описом об'єкту і обставин, що його стосувалися.

А матеріалів, за яких тридцять років існування цього Музею було зібрано так багато, що кожний відділ його мав більше експонатів, ніж інший який небудь музей в цілому.

Це був на ті часи найбагатший музей України, його було збудовано з допомогою місцевих меценатів. Так, Іван Миколович Терещенко подарував, для початку, 150 тисяч карбованців, інші багаті теж дали свою частку. За проектом архітектів Городецького та Ніколаєва, будівля Музею задумана в грецькому дорійському стилі, з двома лавами по обидва боки від головного входу, який велично піднімається над рядом парадних сходів. Цей му-

Іван ЕВЕНТУАЛЬНИЙ

ДІД ЗАПОРОЗЕЦЬ

(Спогад)

До українських вояків, що відсиджували свій полон в Італії, прибулдився дід Запорожець. Чому прибулдився, він і сам не знав. Ішли явно військового вигляду хлопці по дорозі, балакали між собою своєю мовою. Дід спитав:

— Куди це вас Бог несе?

— До полону.

— Ну, то й я з вами.

Дід нещодавно, у вирі війни, загубив свою стареньку дружину сів на інший поїзд і, позідхавши та покректавши, вирішив: тепер мені вже байдуже, куди їхати чи йти — хай діється воля Божа".

Було дивно бачити серед безвусої спільноти табору полонених справжнього українського діда з сивою чуприною, з пронизливими очима, який проте старанно виконував усі приписи таборового життя, навіть ставав до руханки, присідав, уставав, робив усе, що робили інші.

— Діду, ви, очевидно, маєте тут сина? — питав хтось з адміністрації.

— Так, маю оце всі мої сини, а я з ними, бо й куди ж би я подівся?

У вечірній час біля діда збирався гурт юнаків, і старий розповідав про своє життя:

— Я, діти мої, з Запоріжжя, з самого справжнього. Пороги були навпроти нашого села, там і переправа через них людей, що хотіли потрапити на протилежну сторону. Я теж переправляв.

— І не страшно було?

— А я про страх не думав, а думав про човен, як би його не стукнуло об той капосний поріг, та щоб люди були цілі...

— І довго ви лоцманували?

— Років десять, але останній час уже за тим не гнався, перевозив тільки начальство, як досвідчений лоцман а взагалі, був волосним писарем...

— То ви, очевидно, маєте освіту?

— Маю. Пройшов університет... з першого коридора до останнього. Це я жартую, хлопці. Яка там освіта? Чотирикласна, церковно-приходська. Але я багато читав, а ще виробив собі добрий почерк, отже, земська перевірочна комісія з усіх п'ятнадцяти кандидатів вибрала мене.

— А далі?

зей був одним з найгарніших нових будинків Києва першої половини нашого століття.

Будинок, такий як Ньюйоркський Метрополітен Музей, але гарніше оформлений.

Але цей Музей, найбагатший на всю Україну і кількістю й добром своїх експонатів, совети розпарцелювали, починаючи з кінця 1920-их років, по інших музеях Києва, а в самому будинку залишився музей українського декоративного мистецтва. Тепер там влаштовано музей українського народного мистецтва.

(О. К-ий)

— Далі советська власть, яку більшість із вас знає. Мене не чіпали, спочатку вибрали секретарем сільради, а пізніше, після колективізації, радівником управи колгоспу. Так і жив...

— А чому ж ви втекли?

— А хто від комуністів не втече? Хіба, дурний?

До Аргентини дід також потрапив випадково. Довідався, що там нема зими, значить, непотрібно теплого одягу. А ще, Аргентина приймає всіх незалежно від віку й політичних переконань.

Перший рік на чужині дід працював нічним сторожем якогось склепу, але там не можна було спати, й він появився на нашій "обрі"¹⁾.

До кого ж звернутись? Мова скрізь була здебільшого українська, бо й адміністрація, і робітники належали до запорозької нації. І ось дід, про всяк випадок скинувши шапку, спинився біля скульптурної майстерні.

— Що, діду, хочете працювати? — спитав керівник майстерні, скульптор Бульдин.

— Та...

— А що ви вмієте робити?

— Все! — відповів дід, — подати, прийняти віднести, принести, вмію також смажити котлети і варити борщ...

— Гаразд! — вирішив Бульдин, — приймаємо, значить, будете в нас за "пібе"²⁾, спати можете тут же, в майстерні.

"Обра" наша була за 70 кілометрів від міста Буенос-Айреса і туди добирались автобусами. Дід також мав мешкання в місті, їздив завжди з товаришами по праці, та якось спізнився й поїхав сам. Особливих примет, де треба вставати, не було, й автобус привіз діда за вісім кілометрів далі, до міста Ля-Пляти. Сідає дід знову на автобус, в надії таки встати там, де йому треба, та й цього разу доля не змилосердилась, і дід потрапив у Буенос-Айрес, звідки щойно приїхав. Знову сідає дід, розраховує, що вже незабаром треба вставати, а тоді нападає на нього розпач, і він на всі легені кричить:

— Пробі! Рятуйте!

— Чого ви, дідусю? — спитав якийсь поляк.

— Та от не знаю, де мені встати.

— А куди вам?

— На "обру" Гоннет.

— Ну, то й мені туди, разом підемо.

— Фу! Хоч одна християнська душа знайшлася, — розповідав дід пізніше, — тим часом усі, я в тому певний, розуміють нашу мову, але не хочуть нею говорити, начебто не наважуються. А чого не наважуються, не знаю.

Дід ретельно виконував обов'язки "пібе" при скульптурній майстерні. Підготовляв глину, пісок, цемент, прибирав усякий непотріб, а після закінчення праці сідав під деревом, ліпив і смажив котлети. Котлети були особливі, "запорозькі", величиною з постолі, але смачні, як у вибагливому ресторані. Наша компанія близьких дідових приятелів ласувала тими котлетами, викликаючи заздрість інших робітників, а дід у цей час розважав нас спогадами з свого довгого й цікавого життя.

— Я, любі мої, хотів стати письменником. По-

силав свої твори до багатьох редакцій, але звідусіль була відповідь: пишіть про теперішнє, а не про минуле. Минулого нам вистачить, воно нічого доброго для робітників і селян не давало, тож не треба й згадувати про нього.

Дід показував свої рукописи, старанно зшиті, навіть з авторськими ілюстраціями. Вгорі стояло: "Олексій Запорожець-Девлад".

— А що таке "Девлад", діду?

— Це моє справжнє прізвище.

— То ви з французького роду?

— Очевидно. Мій батько розповідав, що ми походимо від француза, який лишився після наполеонівської війни в Україні, оженився з нашою дівчиною й став звичайним хліборобом, навіть мову свою забув.

В Аргентині дід реалізував свої рукописи, видав їх власним коштом. З назв запам'ятались "Січ і відсіч" та "В довічній боротьбі".

Але не цими книжками прославився Запорожець-Девлад. Є в нього, вже в еміграції написана, гумористична повість "Гарбузова містерія". І тут, поклавши руку на серце, можна сказати: такої вдалої сатири на радянську владу в нас ще не було. Кожна сторінка в тій повісті бризкає колючим сміхом, осудом відомої нам системи, абсолютним неприйняттям її. Я писав передмову до повісті й увесь час реготав, згадуючи й перечитуючи окремі в ній події. Раджу всім любителям української книжки придбати цю унікальну річ і тим справити собі справжнє задоволення.

За своє перебування в Аргентині, старий Запорожець лишився глибоко переконаним, що з ним просто не хочуть говорити нашою мовою. Наприклад, сидить він після вечери в майстерні, переглядає свої твори й одночасно споживає помамаранчі, або по-еспанськи — наранжи, і ось заходить якийсь аргентинець і вітається:

— Буен провечо! ("Доброго апетиту!" — Ред.).

— Добровечір, добровечір! — відповідає дід, а сам підморгує й шепче сам собі:

— Ач, як маскується, наче й справді наша мова йому чужа...

Діда Запорожця давно нема на світі. Десь, очевидно, в музеї, лишилось чудове погруддя, зроблене скульптором Бульдином з гіпсу, а власник того погруддя додав ще одну українську могилу на місцевому кладовищі.

Було це осінньої ночі, коли тропічна темінь огортає всі предмети навколо так, що вони здаються невидимими. А дід любив випити, і якраз у той час переходив залізничне полотно на одній приміській станції. В результаті ж потрапив під поїзд і був буквально розшматований на частки. Голова — в одному місці, рука в другому, тулуб окремо. Земляки позбирали ті частки до труни та й поховали за нашим християнським звичаєм. Поклін прахові твоєму, дорогий діду, талановитий український письменнику! Хай аргентинська земля нагородить тебе спокоєм.

¹⁾ Обра — будова (Есп.).

²⁾ Пібе — хлопчик для доручень (Есп.).

ВИЗНАЧНЕ НАДБАННЯ

Дуже мало кому відомо, що в українській перекладній літературі є еспанський твір з 11 або 13 століття "Пісня про мого Сіда". Нашу особливу увагу на нього звертає той факт, що це перший повний переклад славного староеспанського твору серед слов'янських мов (на російську мову перекладено лише окремі уривки).

Автор перекладу "Пісні про мого Сіда" з староеспанської мови на українську — д-р Богдан Лончина (романіст).

Б. Лончина не обмежився самим перекладом тексту, але й широко опрацював тему, пов'язану з твором та добою описаних у ньому подій, що разом дало чималу книгу, яка по своїй суті є науковою працею — поєднує в собі історичну й літературну розвідки, текст твору є українською мовою та вичерпні пояснення до нього.

Книжка має заголовок українською та еспанською мовами: "Пісня про мого Сіда" — "Cantar de mio Cid". Вона нараховує 161 сторінку, вийшла у світ 1972 р. в Римі — видання Українського Католицького Університету, том 8.

Вступ до перекладу має чотири розділи, головні з них два перші. Перший розділ — історична розвідка під заголовком "Життя історичного Сіда" — написана на базі докладних студій, у першу чергу, еспанських джерел про добу, коли жив і діяв Сід. Тут також використано праці англійських та американських істориків і літературознавців (на стор. 35, у 4 розділі подано імена авторів та назви цих праць).

"Пісня про мого Сіда" — високомистецька епічна поема. У світовій літературі стародавньої доби вона стоїть поруч таких славних творів як "Пісня про Нібелунгів", "Пісня про Ролянда", "Слово о полку Ігоревім".

Сід, як і князь Ігор, — постать історична. Обидва національні герої вславилися походами проти ворогів. Проте, коли постать князя Ігоря в поемі й історичних дослідженнях розбіжностей не має, то Сід — постать суперечна — у дослідників зустрічаємо діаметрально-протилежні погляди на його особистість, як і на його дії. Б. Лончина стоїть по боці тих дослідників, які на основі арабських, латинських, еспанських документів правдиво насвітлюють і відтворюють історичний образ Сіда, а свою розвідку базує на основі "студій визначного еспанського вченого Рамона Менендеса Підала".

У 711 р. на Іспанію напали маври, знищили християнську державу, окупували територію, створили свою сильну імперію, яка проіснувала 8 століть. З незайнятої маврами північної гірської частини Іспанії майже відразу розпочалася визвольна боротьба еспанців-християн проти маврів, яка тривала до 1492 р.

Сід народився біля 1043 р. у Кастилії, у с. Бівар. Його повне ім'я — Родріго (Руй) Діас де

Бівар. Належав до дуже заслуженого роду лицарів. Документально змальовуючи історичне, політичне й економічне тло того часу, Б. Лончина основну увагу присвячує біографії Сіда та тим подіям, які спричинювали його походи й вчинки. Разом з тим він описує побут, звичаї, закони, права королів, лицарів, васалів та географічне положення місцевостей і шляхів, якими доводилося йти Сідові в походи для участі у війнах з маврами. З цієї розвідки ми маємо добру уяву про фізичну постать Сіда, його шляхетну особистість, сувору, але людяну вдачу, геніальність у військовому ремеслі, виняткову стратегічну хитрість, як і про історичні постаті королів, різні типи шляхтичів і образи лицарів. Найцісніший і найдовший зв'язок Сіда був з королем Альфонсом VI, неласка котрого зробила Сіда незалежним у походах і завоюваннях.

Події, які випереджують епопею, розгорнену в "Пісні про мого Сіда", описано у двох перших підрозділах біографічно-історичної розвідки: "Молодість Сіда" і "Васал Альфонса VI". У них цікаво подано походження й виховання молодого Сіда, його лицарські заслуги й перемоги, коли й чому він отримав від своїх васалів ім'я "Сід" ("міо Сід" — мій Пан), як схрестилися шляхи його з Альфонсом. Інтриги шляхтичів проти надзвичай відважного й здібного Сіда, який перемогав в битвах здобував собі все більшу славу, підбурення Альфонса VI (1079 р. він проголосив себе вже королем всієї Іспанії), спричинили перше вигнання Сіда. Сід, за тогочасним правом, відходить з Кастилії разом із своїми васалами на схід Іспанії, куди не сягало зацікавлення короля. Оцим першим вигнанням і починається "Пісня про мого Сіда". Дальші підрозділи історичної розвідки: "Перше вигнання", "Васал Альфонса вдруге", "Друге вигнання", "Облога Валенсії", "Сід володар Валенсії", "Смерть Сіда" — це історичний супровід до поетичного твору. Він повний дат, імен, назв місцевостей, описів обставин та історичних подій. Без цієї добре опрацьованої історичної розвідки твір для читача був би вирваним з його доби, а тим самим мало зрозумілим. Адже "Пісня про мого Сіда" — це епос про еспанського лицаря-героя, і не в намірах автора був літопис.

"Пісня про мого Сіда" закінчується кульмінаційним пунктом перемог та життя героя: Сід здобув окуповану маврами Валенсію, міцно там осів, дочок видав заміж за інфантів Навари й Арагону. Еспанські королі згодом стали його свояками. Сідова слава рознеслась по світі. Про смерть Сіда автор говорить з епічним спокоєм: "Із цього світа відійшов (мій Сід, Валенсії пан)".

В день П'ятдесятниці; хай від Христа прощення він має!" (стор. 160). З розвідки Б. Лончини ми довідуємося, що сталося після його смер-

ти. 1099 р. помер Сід, маючи всього 56 років: "Важке воєнне життя, рани, одержані в боях, одна поважна хвороба, прикrostі, спричинені цісарем і зависними ворогами — все це скоротило життя Сідові" (стор. 24). Хімена — дружина Сідова — ще володіла 3 роки Валенсією. 1101 р. альморавіди її обложили. Облога тривала 3 роки. Альфонс VI допоміг відбити облогу, але Валенсію втримати вони не змогли. Спаливши місто, християни покинули його, а Сідове тіло перевезли до Кастилії.

У "Заключенні" Б. Лончина оцінює Родріга де Бівара наскрізь позитивно як еспанського героя у боротьбі з маврами XI ст., що залишив по собі велику й добру славу. Сідова вірність суверенові й християнським та еспанським традиціям, "хоч жив довгі роки між маврами", залишаються прикладом і в сьогодиншньому житті. 1109 р. сучасник Сіда мавр Бем Бассам написав про нього так: "Ця людина, бич своєї епохи, була — через постійну і ясновидючу енергію, через мужню твердість свого характеру і через свою героїчну вдачу — чудом посеред великих Господніх чудес".

II розділ — літературна розвідка під заголовком "Пісня про мого Сіда". Б. Лончина зупиняється на трьох питаннях:

1. "Дата постання, автор рукопису".

Оригінал "Пісні" не зберігся. Переписувано її багато разів, а копія, що дійшла до наших часів, є з 1307 р. Вона має 74 пергаменові листки та дві обгортки, бракує початку й двох листків у середині. "Найцінніше й найбільш майстерне видання "Пісні" зладив Рамон Менендес Підаль". Його праця "Cantar de mio Cid, Texto, gramatica u vocabulario" вийшла трьома томами в Мадриді 1944-46 р. За Підалем "Пісня" написана 1140 р., але деякі вчені припускають, що написана вона на початку XIII ст. Автор невідомий. Певним є те, що він був людиною світською з околиць містечка Медінаселі (північно-східна частина сьогоднішньої провінції (Стара Кастилія). Твір написаний на підставі місцевих передань, а не на історичній базі.

2. "Будова вірша".

Ні рими, ні ритму автор "Пісні" не дотримувався. "Можна висловити здогад, що основою версифікації "Пісні" є аметрика". Характеристичні для неї різні асонанси — основна прикмета староеспанської поезії: певна кількість рядків з тим самим асонансом творить асонатичну групу. Б. Лончина зупиняється на будові й різноманітності цих груп у "Пісні" й робить висновок, що "її автор є великим майстром технічних елементів поетичної мови".

3. "Переклади "Пісні".

До цього часу повний переклад "Пісні" зроблено на такі мови: німецьку, французьку, шведську, англійську, італійську, португальську. Над перекладами "Пісні" із староеспанського тексту (як його видрукував Р. Менендес Підаль) на українську мову Б. Лончина працював 10 років, закінчив його 1959 р., а потім ще виправляв до 1961 р. "Мені йшлося про те, щоб зладити до-

"З КНИГИ МОЄЇ ЗНАЙ... СЕРЦЕМ ЗНАЙ!"

У передмові до твору "Набої до розстрілу" Снегірьов пише: "З книги моєї відчуй загальну картину нашого життя. Бо ТИ, зарубіжний українець, не знаєш нашого життя й тої моральної атмосфери, в якій воно, життя наше, триває. Я бачив Тебе в Каневі біля Тараса — в поклонах, в сльозах, у тузі, чув слова Твої". Як би волів я лишитися тут, на Україні милій на тиждень. Ми — тут народилися, тут живемо, ту і вмеремо. Ти не знаєш до кінця істини про наше життя: читав, чув, — але серцем не знаєш. Ти прагнеш назад на дідівську землю — тож знай: милу Батьківщину Твою — сплюндровано, народ Твій морально скалічено! Знай, серцем знай. І з книги моєї — теж знай...

Візьми до рук книгу цю, брате мій, зарубіжний — зарубіжний українець. І знай: Тут, на Батьківщині Твоїх предків, в Твоєму рідному краї — дуже погано. Дуже!"

Громадський Комітет запрошує всіх допомогти, щоб "плід роздумів і вболівань" Гелія Снегірьова якнайскорше був виданий. Цим ми не лише гідно вшановуємо борця і мученика, але й допомагаємо тримати на душі тих, які поневіряються ТАМ сьогодні.

Редакційна Колегія у складі: Григорій Костюк, Василь Гришко, Надія Світлична, Мар'ян Дальний, Олекса Веретенченко — готує матеріал до друку книги Гелія Снегірьова, яка вийде у 1982 р.

Громадський Комітет висловлює сердечну подяку всім жертводавцям (імена яких будуть подані) і запрошує інших.

Пожертви й передплату (15.00 дол.) просимо висилати чеком, виписаним на SNEHIROV FUND, на адресу:

Illa Demydenko

54 Oaklawn Drive, Rochester, N. Y. 14617, USA
Ukrainian Credit Union

831 Joseph Avenue, Rochester, N. Y. 14621, USA
So-Use (Toronto), Credit Union, Acc. No. 7310
406 Bathurst St., Toronto, Ont. M5T 2S6, Canada

За Громадський Комітет:

Анатоль Галан

Ілля Демиденко

словний переклад "Пісні" і, таким чином, зробити його доступним українській людині... Може колись знайдеться поет, що захоче переспівати її чарівними словами нашої рідної мови..." (ст. 31).

III. розділ — "Імена і назви з наголосами".

Б. Лончина подав 185 староеспанських імен, назв місцевостей і т. д., зазначаючи правильні наголоси, українську транскрипцію, вимову.

Він закінчує свою історично-літературну розвідку картою Еспанії другої половини XI ст. — коли жив та діяв Сід. Ця цінна розвідка охопила всі необхідні відомості для сприйняття й розуміння староеспанського шедевра "Пісня про мого Сіда" та тієї доби, яка його зродила.

НА ПРОЩУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ

3. ЛЬВІВ

Був гарний літній день, коли ми з Христею прибули до міста Львова. Щебетали пташки, цвіли квіти. Старий Львів вмився, причесався і чекав. Деревата хитали зеленими вітами і проказували: Привіт вам, дорогі, привіт, довгожданні! Повітря було сповнене літніми пахощами. Все в природі раділо нашому приїзду, тільки люди забули. На станції ніхто не чекав. Йдемо до головного: так мовляв і отак, ми із Австралії, де ж наші опікуни? Землячок нам дуже зрадив. — Де ви, — каже, — на мою голову узялися? Роз'їжджаєте? Подорожуйте собі на здоров'ячко, а при чім тут я?

А все ж свої люди — не татари, не дали загинати. Незабаром привезли нас до готелю. Він старенький, на підлозі дорожні килими. Кімната з бальконом. Вийдеш — і вже на головній вулиці. Під тобою виростає людське море. Чути сміхи, розмови і здається і ти з ними гуляєш. Кинули ми із сусідкою свої манатки та й собі гайнули надвір.

Христя вже на дев'ятім небі. Ходить захоплена і вигукє: — Дихай українським повітрям, прислухайся до рідної мови, дивися на нашу старовину!

— Яке ж тут, питаю, — повітря українське, як орди скільки наїхало? Хіба не чуєш? Але їй спину немає. Ходить, як маленька, написи вичитає: Морозиво, перукарня, каварня.. — Для мене, — говорить, — вони звучать, як музика. Потім заманулось їй кави випити. Потягли мене у каварню. Сидять за столиками молоді львів'яни, от ми до них і присусідились. Тістечка древньої давности, кава нудотна, а їй все це дрібниці.

— Хоч на хвилинку, — просить, — уяви, наче живемо ми у власній державі і оце прийшли насолоджуватися.

Втомлені, ввечері вернулись додому. Ходимо, оглядаємо наше приміщення. До чого не торкнемося, все у руках лишається.

— В якім столітті, — питаю Христі, — був цей готель збудований?

— Мабуть, ще за князя Данила, — сміється вона. Потім схотіли купатися.

Що за лиха година, включаю гарячу, а тече холодна вода! Іду до обслуги. Вони співчують: що поробиш, труби потріскались. — А ви, радять, підіть у баню. Тут мене вже зірвало. — Ідіть ви самі в баню, — кричу я. Що це у вас за порядки. Та в нас в Австралії...

— Годі, зупинись, — заспокоює Христя. — Можна подумати, що ти рік не купалася. Таж ми лише три дні у дорозі. Зрештою, як подумати, це дуже добре. Навіть лікарі рекомендують митися холодною водою. Чудово на нерви! Масш нагоду переконатися.

Так і почався наш побут у Львові. З раннього ранку сусіда гукала: Годі вилежуватися. І ми вирушали. Місто ще спало. Дороги були мокрі від ранкової купелі. Жінки замітали вулиці. Де не де збиралися черги за м'ясом. Ідилія! Ми ходили мощеними вулицями, оглядали будівлі, музеї, парки, лазили на гору Високий Замок і споглядали місто. Їхали у Шевченківський гай, де розташувався музей під відкритим небом. Там стояли хати, звезені із усіх закутків. На одному подвір'ї був козацький човен-дуб. Йому 320 років. Пролежав 320 років у заплаві річки Горинь біля Рівного. Тринадцять метрів довжини і два метри шістдесят ширини. Колись сорок козаків сідали в цей човен і їхали "по морю гуляти, слави добувати".

І всюди, куди не підемо, розмови, розмови...

— Ви, — питають, — по командировці, чи по путівці приїхали?

— Та ні, ми з Австралії, — відповідаємо.

— Ти диви, ніколи б не сказала, виглядаєте, як свої і говорите українською мовою. То що, ви там колоніями живете?

Потім нам з Христею набридло бути австралійцями і ми вирішили, що приїхали по командировці. А що воно таке, та командировка, то ні я, ні вона не знаємо.

— Звідки, — питають нові знайомі.

З Кременчука, — вирішує Христя. — З Полтави, — кажу я.

— Мабуть, учительки, що так гарно говорите?

А ще були й такі діалоги:

— Жіночко, чи немає у вас штанців?

— Є, — відповідаю, — а що вам до цього!

— Та хотіла купити.

Не треба йти на базар. На вулиці, гуляючи, можна й "рідного батька продати". Але на базар ми все ж таки попали. Бачимо, в однім кутку продають поросят.

— Беріть 65 крб., майте совість!

— Що за людина, — кажу ж вам, — 75 і ні карбованця менше.

Без Гриця і вода не освятиться: сусідка й собі туди встрила.

— А для чого нам порося? — дивуюся я.

— Що ти там розумієш, така нагода поторгуватися! А сама входить у азарт.

Я таки зідхнула з полегшенням, коли огрядна молодиця витягла з-за пазухи гроші і взяла те кувкало.

Шмагаємо отак з ранку до вечора, аж голова ходором ходить. Христя почувається, як риба в воді, ще і Симоненка згадує: —

"Бубнявіють думки, проростають словами, їх пагіння бренить у завихрені дні. Цілий тиждень ходжу і живу межі львами. Недаремно і місто називається Львів".

— Все це, — мовлю, — добре огляданнячко й деклямуваннячко, але сили у мене вже немає. Давай, наймем таксівку.

— Ніяких таксівок, — кричить вона. — Я Україну хочу обходити власними ногами, до всього торкнутися руками, познайомитись, відчути її, а цього не можна зробити з таксівки!

— Ну, добре, — пробую її всовістити, — хай

ти до мене співчуття не маєш, але пожалій ти врешті людину, яка мусить за нами стежити.

Де там, говори до гори, а гора горою. Зголодніли ми дуже:

— Пішли, — пропоную, — у ресторан, перекусимо. Я така, що мушу хоч раз у день гарячого попоїсти!

— Наш піддячий любить борщ гарячий, а як голодний — їсть і холодний, говорить Христя. — В ніякі ресторани ми не йдемо. Не забувай, що ми ті пани, що на двох одні штани, лишніх ресурсів не маємо.

А тому годувалися ми піріжками із сиром, маком чи капустою, а запивали соками: березовим, сливовим чи яблучним. Часом ходили в їдальню, спробувати щось гаряченького. Христя їсть усе, аж за вухами лящить, а я поспробую та й кажу: — Цей суп тільки надме пуп!

— Нічого, — приговорює сусідка, — живіт не дзеркало, що з'їси, не видно.

І от в одній з цих піріжкових, за цим таки супом і познайомились ми із артистами. Цікаві були хлопці.

— Йдемо до театру, — переможно заявила Христя того ж таки дня. Увечорі швидко чепуримось і виходим. Надворі 36° С. Бідні львів'яни не звикли до такої парні, а нам саме раз. Вулиці й парки захащені людом: Гуляють, сидять на лавках, розмовляють. Нам недалеко, діло домашнє. Заходим у театр і простуємо... до першого ряду! Ми ж у гостях в артистів! Іде п'єса. Село, любов, давні часи показують. Ми у захопленні. Публіка теж. По закінченні всі встають і оплесками дякують приїжджим артистам. Гарно, а все ж думаю, і наші у таборах часом були не гірші.

— Ну як сподобалось? — питають Христі знайомі. А вона розпливається.

— Я, — каже, — почуваюся, як та дівка: "А приглянься но, козаче, до того указу, чи нема там написано, щоб іще по раз".

— Чого ж, можна, — регочуть вони. І ми йдемо в друге і втретє! Якось вирішили заглянути у кіно. Ходим, читаєм афіші. Назви то українською мовою, а самі фільми йдуть на всесоюзній.

— Ех дружба, тяжка твоя служба, — зідхає сусідка.

— Воно так і на краще, — проказую я. — Раніше було — привезуть до нас фільм з України — і починається тузанина. Одні йти хочуть, другі проти. Ціла веремія починається. А так і проблема розв'язана. Тепер можна обурюватися повністю: українських фільмів немає! От коли б так ще хори і ансамблі ліквідували, запанував би на еміграції мир і спокій!

— Гав, цюцю добрий, не занеси торби! — каже їдко сусідка.

Одного разу вона прийшла із своїх походеньок і врочисто заявила:

— Завтра їдемо на село! Справжнє українське село! — повторила ще раз, наче я й за першим разом не чула.

Раненько вирушаємо автотом. Проминаємо села, лани. Христя дорогою мало з авта не вискочить. Все їй подобається в природі. Я сільськими

ідиліями не захоплююсь, тому починаю розмову із водієм.

— Як же, — питаю, поживаєте?

— А так живемо, хліб жуємо, а часом ще й присолюємо, жартує він. — Було б добре, та нікуди, хоч у боки та навприсядки. Багато у нас нахлібників завелось. От для прикладу розкажу вам таку басчку: Породила льоха двох поросят. Записали їх у колгоспі й подали дані далі в район. Там глянули: — тільки двоє?! А де ж зобов'язання і змагання, взяли й ще двох дописали. От їх вже й четверо! Пішло у вищу інстанцію. Ті й собі подивились: — Еге, такими темпами Америки не доженемо, та й премії не отримаємо, дописали ще двоє. І так поки дійшло до верхівки, стало їх дванадцятьоро. Глянув товариш Брежньєв і зрадів. — Оце, каже, — молодці. Саме раз пригодиться. Всім сателітам дамо по двоє, ще й собі двоє поросят лишиться!

Нарешті приїхали. Заходимо в хату. У світлиці скрізь образи прикрашені рушниками. Простять до столу. Частують смаженою яєшнею, картоплею, огірками з сметаною. Одним словом, чим багаті, тим і раді. Відвічна українська гостинність! Навіть шампанського для годиться пригубили по чарці. Потім пішли розмови і запити.

— Чи то правда, що у вас місяць поробиш — і авто можна купити, це нам американці розказували?

— Чого ж, можна й за місяць роботи купити авто, та хтозна чи довго їздитиме, буде йому три чисниці до смерті, сміється Христя.

— А в нас краще жити, ніж у вас, — говорить один із викликом.

— От і добре, — відказую, — живіть собі на здоров'ячко. Хоч не рибно, аби тошно.

Випив він чарок зо три та й давай шкодувати: — Міг я в Німеччині zostатися. Пропустив таку нагоду. Оце б приїхав, всіх би зазавидки брали. Можливо, мав би два авта!

— Для чого кудись рипатись? Таж вам хоч і біс, аби яйця ніс, — пустила репліку Христя.

Підкріпилися, вийшли на вулицю, прогулюємось по селі. А там ціла картина: сонце заходить, річка тече, череду додому женуть. Сусідка дивиться — не надивиться.

— Уважай, — зауважую, — бо ще вступиш. За своєю романтикою не дивись, куди йдеш.

Сусіди якраз весілля справляли. На воротах напис: "ласкаво просимо". Гуляло там ціле село. Вернулися ми пізно ввечорі, наговорилися і нагостювалися, як кажуть, під зав'язку.

Ранком у готелі метушня. Готувалися до гостей із Канади. Вийшли надвір, а там ціла облога! З навколишніх сіл прибули селяни. Вдягнені в теплу одіжку (ранком холодно), жінки запнені хустками з клунками в руках, дехто квіти тримає. Стоять і чекають. Цілий день палить сонце. Вертаємось надвечір.

— Ви й досі тут? — гукає сусідка.

— А я аж з Сибіру приїхала, — говорить сива бабуся. Багато там наших. Повідбували... і zostалися. А діти помалу вертаються до рідного гнізда.

— Жіночко, гукніть мого вуйка, — просить інша. — Він вже приїхав, а вони не хочуть прав-

ди казати. Кажуть, прибуде за два дні. Підходять ще селяни і теж нарікають. Посилають їх в інший готель, а родичі тут зупинилися.

— Мужича правда є колюча, а панська на всі боки гнуча, — приказує Христя.

З обслугою готелю вона вже познайомилась. Крім прибиральниць, це все не місцеві: з Казані та Рязані. "Привезли нас у 46-му, то так ми й залишилися".

— Чого ж ви назад не вертаєтесь, невже в рідні сторони не тягне? — питає їх вона. — Ні, не тягне і не везе.

— Що ж, риба шукає, де глибше, а чоловік — де краще, — зідхає сусідка.

Пішла вона за вуйка питати, а обслуга зразу ж найжачилась.

— Не сунь носа до чужого проса, бо в чужім просі б'ють по носі, — раджу я. — А це і є моє просо, — вперлась вона. Що поробиш, деякі скрізь собі мороки шукають.

Другий день надворі стоять селяни. Немов обложили фортецю. В сусідки зразу запрацювала фантазія: їй пахне порохом, чує гарматні постріли вона чує Веретенченка: "Будуть стріли сипати у вічі, будуть рвати тіло на шматки".

— Заспокойся, — кажу їй, — це вже минуло, запізнилася. Тепер мирні часи і люди цивілізовані, явно-славно цього не роблять.

Надвечір туристи приїхали. Виходять з автобуса. Їх зустрічають від "Інтуриста" з квітами.

— А чому нам такої не було паради? — ображуюсь я.

Люди на вулиці зупиняються і починають розмови.

— Це, мабуть, капіталісти приїхали, — здогадуються одні.

— Еге, капіталісти, — згоджується Христя. Вона уже серед них.

— А нафужирені які, зразу видно, що заморські птиці, — зауважують інші.

Збоку стоять селяни. Нарешті, дочекалися! Одну мить два різні світи дивляться одне на одного. Канадка простує до своїх земляків. Її обличчя спокійне і впевнене, раптом здригається, кривиться, вона риде! Кидаються в обійми. Плачуть селяни, плачуть туристи. Тепер між ними немає різниці. В них одна мати, одна кров... Готельна обслуга насторожено споглядає збоку.

— А мені ж було три роки, як вас покинула, тужно виводить чийсь голос. Христя теж сльозу пускає. — В людей хоч причина є, а ти чого, за звичкою? — бештаю її.

Увечорі канадійцям влаштували танці. Серед них старі і нові емігранти. Старенький дідусь вертається пізно і хвалиться:

— Я оце восьмий раз приїжджаю. Дуже мені си тут подобає. Всі мене вже і в Києві знають. При потребі скажіть їм моє прізвисько, вам допоможуть.

— Ось піде візьме холодненький душ, трохи запал і прохолодне, бурчить сусідка.

Завтра їдемо у Тернопіль. Ми не прощаємось із Львовом. Бо після Тернополя будуть Чернівці, а тоді знову вернемося до Львова.

Сьогодні їдем автобусом, потім трамваєм. На-

дворі гаряча днина. Висідаєм і йдемо алеями. Зразу нас зустрічає славний Франко. Він і досі з каменярми лупає свою скалу, ще довго прийдеться її лупати...

Старезні високі дерева сплелись верховіттям. Тут прохолода. А навколо хрести і могили. Це Личаківський цвинтар!

— Де Івасюк похований? — питаєм прохожих.

— Далі ідіть, у бічній алеї.

— Он якийсь тип за нами суне, — шепчу сусідці. — Може вернемося, приїдемо іншим разом. Бо як внесе нас нечиста, то не винесе і Пречиста.

— У страху очі великі. Зрештою, вовка бояться — в ліс не ходить, слідує відповідь.

Між старими похованнями, майже на розі, вся могила заповнена квітами. Вони ростуть в баночках із землею і так стоять у воді. Тут лежить Володимир Івасюк. Раніше горіли свічки, лежало його фото, тепер цього немає. Ми зупинились, стоїмо... Чую, Христя шепоче: — "Ворожа орда набігала, в молодого козаченька очі вибирала, рученьки та пальці ламала, та між білі ребра віти встромляла...". А я стою ні жива, ні мертва. Бо ж на чужий роток не накинеш платок. Приходить гурт хлопчаків.

— Дітки, чи знаєте, хто тут похований? — питаю їх.

— Композитор Володимир Івасюк, — відповідають хором.

— А пісні ж його співаєте?

— "Червону руту", "Водограй", — гукають наввипередки. Підходять і канадці. Їх привезли місцеві львів'яни. Стоїмо всі і спільну думу гадаємо... Дякуємо йому за пісні сердечні і за щиру любов до свого народу. І вчуваються слова з його пісні: —

"...Не знаю я, чи знов сюди прийду,

та залишаю замість себе,

ті квіти, що знайшла в саду для тебе"...

ЧОТИРИ НОВІ ВИДАННЯ ІЗ СЕРІЇ "РЕВОЛЮЦІЯ І НАЦІОНАЛІЗМ У СУЧАСНОМУ"

Фірма John T. Zubal Publishers, у співпраці з Катедрою українознавчих студій при Торонтському університеті випустила чотири нові видання із серії "Революція й націоналізм у сучасному світі". Ці видання вперше з'явилися у період української революції. Кожне видання у цьому першому передруку має вступ, написаний д-ром Павлом Р. Магочим, керівником Катедри українознавчих студій при Торонтському університеті.

Ця серія історичних праць включає збірку есеїв Russia, Poland, and the Ukraine (Густава Стеффта, тодішнього шведського політика й прихильника української справи, й другу збірку The Ukrainians and the European War, видану Українською національною Радою в Америці. Дуже цінним документом є The Historical Evolution of the Ukrainian Problem. Це шістдесятсторінковий огляд української історії до Першої світової

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І СТЕПАН ВАСИЛЬЧЕНКО

(Продовження з попереднього числа)

У зв'язку з урядовою заборonoю святкування 100-ліття з дня народження Шевченка С. Васильченко написав кілька фейлетонів, у яких він висміває страх ворогів українського народу перед могутнім революційним словом геніального українського поета. Ці фейлетони витримані в пляні поєднання елементів реалістичних і казково-фантастичних. У фейлетоні про "бунт" 10000 конфіскованих примірників "Кобзаря" є такий діалог: сторож каже: "Кобзарі" таке підняли — мабуть і камеру рознесуть. То що його робить, благородіє? Гм... задумалось благородіє (зверніть увагу на зневажливе вживання іменника середнього роду). — Не інакше, як козаків доведеться викликати".

В іншому фейлетоні розповідається, як тисячі людей з нетерпінням і надією чекають ювілейного числа газети. Кілька принесених примірників скуповує студент-чорносотенець і злорадно рве газети на шматки. Але розкидані клаптики перетворюються в сотні цілих примірників.

У третьому фейлетоні С. Васильченко висміює страх царської жандармерії перед силою революційної поезії Шевченка. Зміст його такий: у Києві біля Золотих Воріт розставлені широкі рядна, коло них сидять городорі, вони чекають півночі, бо в одному з творів Шевченка написано, що Шевченко прилетить о дванадцятій годині ночі:

А ти, моя Україно,
Безталанна вдово,
Я до тебе літатиму
З хмари на розмову...
... Опівночі падатиму
Чистою росюю.

Урядова заборона служити панахиди по Шевченкові в день 100-ліття з дня його народження викликала фейлетон ще й такого змісту: приходить із собору сторож і каже священникові, що в

війни, написаний великим українським істориком Михайло С. Грушевським. Повний текст статей, що стосуються України в Брест-Литовському договорі 1918 року, свідчить про інтернаціональне признание української держави. Він передрукований під заголовком Texts of the Ukraine 'Peace' with Maps.

Ці чотири передруки разом висвітлюють, як представляли українську проблему англомовному світові під час критичних післявоєнних років 1918-1919. Примірники можна набути від фірми

John T. Zubal Publishers
2969 West 25th St., Cleveland, Ohio 44113, USA

соборі правиться панахида по рабу Божому Тарасові. "Настоятель кинувся, як опарений: "Хто смів? Хто править? — Ніхто не править, — сама правиться". І сторож починає розказувати: "Дивлюся, коли це самі свічки як не засвітіться, самі книжки як не зачитуються, самі молитви як не замоляться, кадило як не закадяться"... "Настоятель похапцем почав одягатися: — Збігай зараз гукни на поліцію!" Сторож іде до собору, потім повертається: "Пізно, батюшка. Панахида втекла... Тепер, кажуть, ходить по городу: по Хрещатику, по Володимирській, а за нею такого людей скрізь, людей..."

У радянському виданні творів цього фейлетону немає. Цензура заборонила. Немає в "Ювілейних легендах" і фейлетону про жовтоблакітні стрічки, що маяли на грудях молоді, учасників Шевченківської демонстрації. Ось кілька уривків із цього забороненого радянською цензурою фейлетону. "Ей ви, — що то у вас таке? — гукнув поліцей. Молода пара, студент і панна спинились. — Це що у вас питаю? — тикнув він пучкою їм на груди, де маяли жовтоблакітні стрічки... Арестовать, — кинув він на городників... Поліцейський шматував на клаптики крамольні стрічки. ...Аж зразу жадливо кліпнув очима, хитнувся назад, очі протирає: увесь багатотисячний натовп сяє жовтоблакітними кольорами, аж вставала в повітрі над ними веселка..."

Таким бадьорим акордом закінчується цей фейлетон, стверджуючи непереможність ідей Шевченка, непереможність національного руху. Минуло ще три роки після Шевченківського ювілею, і здійснилося передбачення С. Васильченка: жовтоблакітний прапор замаяв над Україною.

У творах С. Васильченка часто цитується окремі уривки з "Кобзаря", часто згадується ім'я великого українського поета та підкреслюється могутній вплив його полум'яного слова на читачів. У повісті "Циганка" письменник показує, як українські підлітки школярі, змушені вчитися в чужій російській школі, таємно читають заборонені твори Шевченка:

"...Грицько почав читати. Кругом нього збилися в білих сорочках хлопці... Все замовкло, тільки струмочком буркотав рівний Грицьків голос, та знизу під піччю розпівався цвіркун. Щодалі читав Грицько, ставало все тихіше й тихіше...". І коли Грицько дочитав до кінця поеми "Катерина", Піхтір швидко одвернувся в кут, уткнувся в якесь ганчір'я головою й заревів на всю піч. У всіх очі потьмарились, у деяких бриніли сльози". Грицько Музиченко і його друзі, що захоплювалися творами Шевченка, закінчують навчання в школі й стають національно свідомими українцями. "Новий чарівний світ, світ героїв, страждання за ідею, за правду починав розкриватися перед їхніми очима і вабило своєю могутньою красою". Так під впливом Шевченкового "Кобзаря" формується світогляд молодого покоління.

Новела "За мурами" починається такою поетичною картиною, настроєвою, емоційно забарвленою: "З ясними зорями, з тихими смутками, в мереживах, у тканинах та в тонких серпанках линує до нас за грати весняний вечір.

Обвішано тюрму замками, сторожа на варті — тихо...

Тихо-тихо вітали вечір із-за ґрат суміжної камери:

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою:
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою....

І немов розправляючи крила, вирвався чийсь нетерплячий голос із гурту; за ним затріщали інші, як сухе бадилля, розгортаючись на вітрі. Ще хвилина — і криком, як невпинна стихія, полине кудись невідлинька туга. Без слів озвалося залізо — брязнув багнет об ґрати. І як руками хто здушив за горло співців.

Як у Дніпра веселочка
Воду позичає, —

вмирали вже тихі задавлені ридання". ("За мурами").

В одній із найкращих новель ("Чайка") С. Васильченко з великою майстерністю змалював трьох братів-вдовиченків, учасників революційного руху — борців за здійснення ідей великого Шевченка та їх нещасну матір-страдницю. Один сидить у в'язниці в Києві, другий в Катеринославській тюрмі, а третій "той Андрійко безталанний, все дошукувався правди — лежить у Лубнях у лікарні, помирає". Приїхала мати в Каринослав — до сина Петра — там сказали, що його відвезли до Харкова. Поїхала в Харків — а вже його й там немає — вислали аж у Нарим. Поїхала мати в Лубні до Андрійка, але не застала його живим. Цілу ніч просиділа мати над свіжою могилою сина. Поїхала до Києва, щоб відвідати сина Максима, що сидів у в'язниці. Максим через тюремні ґрати побачив свою матір, крикнув на всі груди "Мамо!" "Жінка на шляху здригнула, підвела голову, повела очима по вікнах. Побачила, схопилась, біжить до стіни... Мов із гнізда чорний крук стрибнув їй назустріч... Люто шарпнув її за плече, турнув межі плечі кулачком. Упала лицем на шлях. Покотились сльози, посипалось із саков: хлібець, полотняна сорочка, кілька грушок... Із-за ґрат, як грім:

— Шкура! Гадюка! Буде правда на вас, на катів! Буде суд! Тремтять ґрати!"

Три брати — борці за правду і волю — вірні учні Тараса Шевченка. Його портрет висить на стіні в убогій хаті, "чорнобривцями завітчанний, у рушник прибраний; а сам думний та сумний". А коли мати виражала своїх синів, то вони, показуючи на портрет Шевченка, казали: "Оцеї, мамо, буде нам за рідного батька, він нас і розуму учив, і на стежку ставив". І тоді бідна мати-вдова той портрет "завітчала і в рушник прибрала". Сусідка намовляє вдову Ковалиху зняти портрет Шевченка, бо він її дітей "з ума позводив". Але "стара звикала до нього, як до живої душі в хаті, мов би поріднилася з ним. Підійшла до малюнку, обсмикала рушник, краще квіти порівняла, починає говорити до нього стиха: "Скажи, сумний, скажи невеселий, ще й нерадісний, куди порозганяв мої діти?... Мовчить невеселий, мов

із заліза кований, не гляне, бровою не поведе — твердий, як криця. Тільки з думкою чола як вогнем пашисть, та ще й причувається: ніби потаємки гуде в старій хаті велетенський — золотий дзвін:

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами.

Так закінчується новеля "Чайка". Друга редакція цієї новели закінчується іншою цитатою, в якій Шевченко віщує перемогу правди: "...ніби потаємки гуде в старій хатині бунтар — золотий дзвін:

І буде правда на землі...
Повинна бути, бо сонце стане
І осквернену землю спалить...

У літературній творчості С. Василькевича Т. Шевченко відіграв велику роль. Перші твори С. Васильченка були написані віршами: поема "Розбита бандура" та вірш "Біля хати". Ці перші спроби були наслідуванням зовнішніх, формальних якостей "Кобзаря". У цих ранніх поезіях Васильченка були навіть безпосередні запозичення висловів, властивих словнику Шевченка. Але в скорому часі в процесі розвитку й удосконалення своєї літературної творчості С. Васильченко відійшов від такого безпосереднього наслідування зовнішніх особливостей поезії Шевченка і успадкував внутрішню суть його творчості. "Кобзар" Шевченка став для С. Васильченка не самою лише "книгою віршів". Шевченко і його творчість стали для Васильченка зразком служіння високим ідеалам правди, волі й національного визволення України. "Шевченкове розуміння правди, добра й краси визначило демократизм і гуманність творчості Васильченка. Як поет народний і національний, Шевченко сприяв формуванню громадського обличчя Васильченка — автора новель про життя трудового селянства та інтелігенції початку ХХ-го століття" (В. Олійник. "Кобзар" у творчому формуванні С. Васильченка" — "Збірник праць 18-ої Наукової Конференції". К. 1971, стор. 191).

С. Васильченко, як слушно зазначає В. Олійник у цитованій статті, "у нових суспільно-літературних умовах "повторив" шлях від романтичних до реалістичних форм відтворення дійсності свого часу пройдений Шевченком". Проте і в пізніших своїх творах Васильченко поєднує реалістичний зміст із своєрідним піднесено-романтичним забарвленням.

Властивий багатьом творам Шевченка засіб переплетення фантазії і реальності, мрії і дійсності (поема "Сон", вірш "Сон", "Сестрі", поема "Великий Лях" і т. д.) дуже поширена в оповіданнях і п'єсах С. Васильченка ("У панів", "Волошки", "Королівна", "Оксана", "В тінях липневої ночі", "Шевченкові легенди" тощо). Творче використання мотивів української народної пісні ріднить і зближує творчість Васильченка з творчістю Шевченка.

Впродовж усього свого життя і творчого шляху Степан Васильченко був вірним учнем і послідовником Шевченка, продовжував Шевченкові

(Закінчення на стор. 18)

MULTICULTURALISM

МИ В ЦЬОМУ РАЗОМ ... ВИРОСТАЮЧИ РАЗОМ!

БАГАТОКУЛЬТУРНІСТЬ У КАНАДІ СВОЇМИ БАГАТЬОМА
ПРОГРАМАМИ ЗАОХОЧУЄ ВАС ПЛЕКАТИ СВОЇ КУЛЬ-
ТУРНІ ВІЯВИ І ДІЛИТИСЯ НИМИ ОДИН З ОДНИМ.
ТАК ПОСТУПАЮЧИ, КАНАДЦІ ЗМОЖУТЬ КРА-
ЩЕ РОЗУМІТИ І ОЦІНИТИ ОДИН ОДНОГО.

ЖИВУЧИ РАЗОМ,
ЗРОСТАЮЧИ РАЗОМ,
ПРАЦЮЮЧИ РАЗОМ,
ДЛЯ УСПІШНОЇ
МАЙБУТНОСТІ
УСІХ КАНАДЦІВ

Multiculturalism
Canada

Multiculturalisme
Canada

Canada

"КОЗУБОВІ" СПОВНИЛОСЬ 25 РОКІВ

(Слово на ювілейному вечорі 13 лютого 1982 в Торонті)

Наш славний ювіляр — "Козуб" — народився не в лютому, а в грудні. Це звичайно випадок, але також у грудні покинув нас його засновник, перший голова і найсуворіший суддя — редактор Петро Волиняк. Волинякові "Нові дні" були фактично літописцем "Козуба".

Переглядаючи "Нові дні" тільки за останній рік Волинякового життя, я натрапив на такі згадки про Мистецьке стоварищення "Козуб":

Лютий 1969 р.: "...Маємо певні відомості, що відомого нашим читачам молодого поета Івана Драча (що разом з Дмитром Павличком мав авторський вечір у "Козубі") викинули з партії...".

Березень: "...Відомий літературний критик Юрій Стефаник, син славного новеліста Василя Стефаника, на початку квітня приїде на запрошення "Козуба" з доповіддю "Трагедія і тріумф роду Стефаників". Вечір відбудеться в залі православної катедрі св. Володимира на вул. Бетирст...".

Квітень: "...Козуб" запланував клубний вечір: розставили столи, накрили їх для кави на 140 осіб... Та стався, сказати б так, приємний конфуз — люди йшли і йшли, довелося доставляти стільці, де тільки було на них місце. Разом було на вечорі яких 260 осіб. Це була одна з найцікавіших доповідей у "Козубі"...".

Травень: "Дорогий наш Петре Кузьмовичу! На

запрошення вашого "Козуба" (я) мав би приїхати до Торонто з якоюсь доповіддю. Та це може бути лише в травні, як упорюсь з іншими обов'язками. Це й напишу "Козубові"... Ваш Олекса Повстенко, Вашингтон, США".

Там же і влучна, хоч і приперчена, волиняківська відповідь: "Я не голова "Козуба", а лише смиренний член управи. Та скільки в мене сили вистачить, то буду проти того, щоб Ви приїздили до нас у травні. Розумні люди в травні не йдуть на доповіді, а їдуть на рибу і на зелену травичку одпасатися... То краще було б Вам приїхати до нас у жовтні, бо негарно, щоб на доповіді О. Повстенка було лише два-три десятки не дуже то розумних людей...".

І так майже в кожному числі журналу. Писати було про що, бо в ті давні часи вечори "Козуба" відбувалися регулярно кожної п'ятниці, за виїском літніх місяців, коли "розумні люди" тікали кожного вікенда з закопченого міста "на рибу й на зелену травичку"...

Можна було б цитувати й далі уривки про історію та цікаву діяльність "Козуба", але й з чотирьох зацитованих виразно видно унікальний характер цього невеличкого мистецького товариства. Згадані Іван Драч, Дмитро Павличко, Юрій Стефаник і Олекса Повстенко — це люди відомі і там, в Україні, і тут. Вони різного віку, різних професій, різних політичних і релігійних переконань, але всі вони першорядні творці єдиної української культури й тому всі вони для "Козуба" однаково близькі й дорогі. Я не знаю випадку, щоб "Козуб" відмовився влаштувати прилюдний виступ українському культурному діячеві тільки тому, що той діяч "не з нашої партії" чи "не з нашої парафії". Така безсторонність, в атмосфері загальної нетерпимости — це вже значний позитив, який треба покласти в заслугу членам і керівникам "Козуба".

Я вже згадав, що першим головою "Козуба" був Петро Кузьмович Волиняк. В перші роки голови "Козуба" мінялися автоматично: що три місяці інший член ставав головою. Це не була найкраща метода керівництва, але, все ж таки, й при такій методі "Козуб" улаштував за два роки 65 вечорів, здебільшого цікавих і вдалих. Перший вечір у "Козубі" був присвячений творчості нашого видатного поета, прозаїка і літературознавця Ігоря Качуровського.

У роках 1959-1961 дуже активним головою "Козуба" був (уже покійний) маестро Михайло Голинський. Його секретарем і помічником найчастіше був козубівський "Кісінгер" чи "Пірсон" — Михайло Гава. Вони організували тоді 96 вечорів з найрізноманітнішою культурною тематикою.

Від 1962 аж до 1969 року майже незмінним головою "Козуба" був наш прозаїк і культурно-

ТАРАС ШЕВЧЕНКО...

(Закінчення з стор.16)

традиції в українській літературі. В основі ідейного змісту талановитих новел С. Васильченка були ті ідеї, які в своїх поетичних творах висловив Шевченко: ідеї правди, волі, справедливости, ідеї національного, політичного й соціального визволення українського народу.

Шевченківські традиції мали велике значення не тільки в ідейному розвитку талановитого українського новеліста Степана Васильченка, а також і в його літературному стилі, в його стилістичних засобах художнього зображення. "Кобзар" Шевченка відзначається не тільки своєю глибокою ідейністю, ця безсмертна збірка поезій великого поета України є одночасно й найбагатшою мовною скарбницею, найвищим зразком художньої майстерности. Творчо використовуючи художню майстерність поетичної творчости Шевченка, Васильченко виробив свій оригінальний стиль, що відзначається насиченістю емоційного, образного змісту, багатством кольорових тонів, жвавим динамічним діалогом, використанням скарбів народної пісні, експресивною мовою, глибоким ліризмом. Ідучи шляхом Шевченка, С. Васильченко убрав високу ідейність своїх творів у пишні шати високої художньої досконалости.

освітній діяч Іван Боднарчук. За ті роки відбулась у "Козубі" також майже сотня авторських та інших вечорів, деякі з участю "гастролуючих" поетів, письменників, співаків і художників з України. Треба згадати, що це був час великих надій і сподівань — верх короткої "відлиги" в СРСР. "Козуб" — це дитина тієї "відлиги": політична відлига його породила, а нова заморозь на початку 70-их років — майже убила його.

Сімдесяті роки позначились серед нас загальною втомою, розчаруванням, ще більшим груповим розбиттям і помітним заником культурно-громадської праці. Не зважаючи на широку мережу Рідних шкіл і курсів українознавства, не зважаючи на волю батьків та заклики Церкви й керівників виховних організацій, — молоде покоління українців на поселеннях за дуже малим винятком відмовилось включитись в український культурний процес і на наших очах асимілюється. Не минула ця криза й "Козуба". На початку 70-их років корисна діяльність "Козуба" припинилася й багатьом могло здаватися, що він свою роль зіграв...

Але на початку 1975 року "Козуб" оновився. обрав нову управу під головуванням пані Іраїди Черняк і в тяжких обставинах відновив свою незамінну діяльність, зорганізувавши ще коло 70 вечорів і мистецьких виступів. Таким чином, за час свого існування "Козуб" улаштував коло 350 авторських, вокальних і музичних вечорів та лекцій, давши форум десяткам творців української літератури й мистецтва з України, Канади, США, Західної Європи і навіть з Австралії. Подібним здобутком може похвалитись мало товариств, навіть серед державних націй.

Присутнім членам "Козуба", членам його управи, а особливо голові пані Іраїді Черняк і організаторові Михайлові Гаві треба висловити признання і подяку за те, що привели "Козуб" аж до срібного ювілею.

Тут годиться згадати й тих членів, що відійшли в інший світ: Петро Волиняк — редактор, письменник і політично-громадський діяч; Михайло Голинський — оперний співак; Юрій Головка — диригент; Артем Кирилюк — маляр; Борис Олександрів — поет; Казимир Олешкевич — піяніст; Іван Пишкало — журналіст; Омелян Смерчинський — культурно-громадський діяч; Павло Степ — поет і редактор; Михайло й Ганна Тагаїви — актори; Сергій Босий — диригент; Семен Фодчук — журналіст.

Кожний з них вклав в українську культурну скарбницю, скільки міг. Нехай же пам'ять про них живе серед нас завжди.

Тепер "Козуб" має понад 40 членів. Треба вірити, що бодай дехто з молодших спроможеться заступити місця тих, що відійшли.

Чого ж побажати "Козубові" з нагоди його ювілею? П'ять років тому, у двадцятиліття "Козуба", я писав у "Нових днях" таке:

"...Чи не пора "Козубові" подбати, щоб бодай дещо з його праці було зафіксоване і для майбутніх поколінь та дослідників? Чи не пора зареєструвати "Козуб" як добродійний культурно-мистецький центр?... Чому "Козуб" не міг би по-

Одна з кімнат Повітового музею в Золотоноші. Зліва направо: директор А. Д. Гірс, А. А. Терещенко і сторож Іван Карий.

давати час від часу добре вмотивовану апікацію до Вінтарія чи й до Канадської Ради, наприклад, на фонди для опрацювання й публікації монографії про свого голову Михайла Голинського, який одержав золотий ключ від посадника Торонта? Або на впорядкування й часткову публікацію архіву свого першого голови, Петра Волиняка? Або на виготовлення кольорових каталогів... малярів, прихильників "Козуба"? Або на кошти продукції платівок декого з мистців-співаків?..

Дай же, Боже, щоб до 25-літнього свого ювілею "Козуб" здійснив не тільки ще сотню нових і "свіжих" імпрез, але й бодай дещо зі згаданого мною, що при кращих сьогодні фінансових спроможностях цілком досягне.

Бажаю я "Козубові" також набути відповідне своє приміщення, де за чашкою кави чи й чогось сильнішого можна б завжди знайти якусь богему душу й приємно поготорити не лиш про хвороби та погану погоду.

Сьогодні, в день срібного ювілею "Козуба", треба ствердити, що, крім здійснення коло півсотні "нових і свіжих імпрез", жодне зі згаданих побажань — не здійснилось. Виявляється, отже, що для здійснення цих побажань не досить мати кращі фінансові спроможності, не досить навіть короткої культурної "відлиги".

Гіркий досвід виявив, що тяжко, а то й неможливо плекати справжнє мистецтво й культуру народу на чужині в той час, коли те мистецтво й культуру всіляко топчуть та душать на рідній землі. Українське мистецтво цвісти в Канаді і побажання мистецькому товариству "Козуб" зможуть здійснитись тільки тоді, коли в Україні настане не коротка "відлига", а таки справжня весна.

Тож бажаю цим разом "Козубові" і всім присутнім тільки одного — дочекатись тієї весни!

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА В РУМУНІЇ

Загальні відомості. На основі відомих нам матеріалів обраховуємо, що тепер у Румунії живе понад сто тисяч українців. Вони живуть більшими скупченнями в таких районах: а) дельта Дунаю і південна Добруджа — 37 поселень; б) південна Буковина — 39 сіл; в) Марамурешина — 14 сіл; г) в Банаті біля Лугошу і Карансебешу — 7 сіл. Добруджансько-дунайські українці — головні рибалки й хлібороби — це нащадки запорозьких козаків або втікачі першої половини XIX віку, що були кріпаками на Причорномор'ї чи Поділлі. Живуть вони поруч з російськими старовірами та нащадками донських козаків, які після повстання втекли до підтурецької Задунайщини.

Південно-буковинська група українських сіл — гуцульських над рікою Сучавою і буковинських над рікою Серетом — це прадавній край нашої мовної території, подібно як і закарпатсько-гуцульська Марамурешина. З тих теренів та з північної Буковини походить теперішня інтелігенція... Острівці з XIX-XX ст. становлять банатські українські села, за походженням — це закарпатські бойки і лемки, винятково галицькі гуцули, спроваджені сюди для лісових робіт. Це неасимільована рештка українського колонізаторського архіпелагу, що в XVIII-XX ст. розсипався був острівцями від закарпатської Лемківщини по наддунайський Банат і на початку XX ст. був мовно асимільований угорцями й румунами. Національно-освідомну працю веде тут скрізь у міжвоєнному часі чернівецька інтелігенція. Її представників, подекуди також басарабців з Хотинщини й Акерманщини, зустрінете сьогодні як організаторів шкільництва, видавничої справи, учителів та священників у Букаресті і на провінції...

Після другої світової війни майже по всіх українських поселеннях у Румунії було організовано середні школи та кілька ліцеїв. Це дало можливість українській молоді здобути середню, а деяким і вищу освіту. Якось частина з них зайняла ті чи інші позиції в суспільно-економічному й культурному житті.

Важливу роль у розвитку української літератури в Румунії відіграв часопис "Новий вік", бо дав можливість друкувати твори старшим та молодим поетам і письменникам. Так у другій половині 50-их років появилися молоді українські поети й прозаїки. У своїх творах вони оспівували свій рідний край — зелені гори і дрімучі ліси Буковини та Марамурешини, широкі простори Банату і дельти Дунаю. Багато з них присвятили свою поезію інтимним почуванням. На сторінках "Нового віку" почали друкуватися Ю. Павліш, І. Федько, В. Марущак, П. Шовкалюк, К. Регуш, І. Шмуляк, В. Баршай, М. Волощук, Г. С. Яцентюк, В. Клим, К. Ірод, В. Крикун, Д. Адріч, І. Серединчук (Непогода), Ст. Ткачук, Т. Малиш, І. Кожокар, І. Ковач, М. Михайлюк, М. Небелюк, М. Корсюк.

Письменники старшого покоління, які почали писати ще перед другою світовою війною, але не мали змоги друкуватися, опублікували свої твори в цьому часописі: Д. Онищук, Г. Клемпуш, М. Коцар, Ю. Ракоча, М. Балан та С. Масикевич.

"Окремими виданнями у Державному літературному видавництві (Бухарест) вийшли перші збірки творів Ю. Павліша "У пісні, праці, в любові" (1961), Г. Клемпуша "Мої рідні батьківщині співанки співаю" (1964), Г. Ст. Яцентюка "Колесо" (1960)... 1964 року окремим виданням вийшов альманах "Серпень", в якому опубліковано цілу низку творів. 1968 р. з'явилася збірка "Ліричні струни", в якій надруковано добірні поезії цілого ряду українських поетів, а в 1969 р. — збірка "Народні співанки", упорядкування і вступна стаття — І. Ребушапка". (М. Павлюк).

Автори та їхня творчість. Марія Балан народилася 3-го вересня 1895 р. в місті Кіцмані, тепер — УРСР; почала писати понад чверть віку тому. Відома її збірка поезій "На самоті", яка навіяна життєвими обставинами: після втрати чоловіка й єдиного сина поетеса справді живе "на самоті" в місті Гура Гуморулут. У віршах пише про свої переживання, шукає розради в природі, мовилистом і художніми засобами її поезія нагадує народну. Збірка вражає щирістю почуттів, мелодійністю і живою народною мовою. Василь Баршай. Відомо, що друкувався у згаданому часописі, добірки його поезії появилися в усіх колективних збірниках лірики. 1973 року вийшла його збірка "Поезії", половина якої присвячена прославленню компартії, а друга — інтимній ліриці: про любов, туга за карокою, розлука, самотність, ранок, тополя тощо.

Стеалін Груя. 1971 року побачила світ його збірка поезій "Надра", яка свідчить про обдарованого поета, якого до творчості приневолює "добрий неспокій". Вступне слово до неї написав М. Михайлюк; воно коротке, але цікаве тим, що він намагається показати суцільний образ поета. Груя — поет "виразної образної індивідуальності, цікавої метафоричності та художніх асоціацій". Виріс серед буковинських гір, у світі легенд і балад, народних звичаїв; повір'їв та обрядів. Вони поклали відбиток на поетичне бачення світу автора. В ґрунт буковинської народної мітології, природи, традицій міцно вкорінені такі вірші як: "Олені", "Л. Р.", "Ми знаємо з дитячих років", "Брасень", "Я знов листя", "Кохана, дивися" та інші... У збірці переважають білі вірші — та це не применшує емоційності вислову та образності.

Корнелій Ірод народився 24-го серпня 1937-го року в селі Марицеї, Сучавського повіту. Писати почав, будучи учнем середньої школи. Його вірші, оповідання і репортажі друкувалися в часописі "Новий вік" та в згаданих вище збірниках. Від другої половини 60-их років присвячує більше уваги поезії. В ній поет "рекомендує себе задушевним ліриком". 1973 р. мала появитися збірка його потрій "Вечірня молитва"...

Іван Ковач народився 29 серпня 1946 р. Закінчив факультет слов'янських мов при Бухарестському університеті. В його особі поєднуються поет і прозаїк. Він — один із найталановитіших

творців художньої літератури молодшого покоління. Його етюдам і оповіданням притаманні ті самі прикмети, що й поезіям у "Ліричних струнах" та у збірці "Поезії": здатність звичайні речі сприймати художньо, передавати враження своєрідними мистецькими засобами, тяжіння до метафоричності вислову, до психологічного малюнку.

Микола Корсюк народився 1950 р. в селі Луг над Тисою, Марамуреського повіту. 1972 року був студентом 4-го курсу українського відділу факультету слов'янських мов при Бухарестському університеті. Писати почав ще в ліцеї. У його творах відчувається ліричне роздумування, прагнення по-філософському осмислити життя, сучасність тощо. Цими прикметами зокрема визначається його збірка поезій "Нащадки сонця". Пише також прозові твори.

Микола Коцар народився 1910 р. і є одним із письменників старшого покоління в Румунії. В другій половині 50-их років почав друкувати вірші в часописі "Новий вік"; добірка його віршів появилася в збірникові "Ліричні струни"... Останні роки працює над прозовими творами, готує до друку книгу оповідань. Його статті друкуються в повітовому часописі "Фламура праховеї".

Василь Клим закінчив Серетську середню школу 1950 року, потім технічне училище, 1972 року був студентом Ясського університету. Працював на целюлозно-паперовому комбінаті та в Сучавському художньому ансамблі. Автор поезій та прозових творів, які друкуються в часописі "Новий вік" та в антології "Серпень".

Василь Крикун родом з Негостини, 1958 року закінчив Серетську середню школу, а опісля український відділ філологічного факультету Бухарестського університету. Працює директором сільської школи в Сучавському повіті. Почав писати в студентські роки, і його твори друкувалися в "Новому віці", а кілька гуморесок — в антології "Серпень".

Орест Масикевич — поет старшого покоління. Його перша збірка поезій "На місячних перехрестях" (1971) удостоїлася премії Співки письменників СРРумунії. Вірші друкувалися у збірниках "Ліричні струни" та "Окрилений час". Він є членом Співки письменників Румунії. Живе в місті Синаї. Пише оповідання.

Михайло Михайлюк почав писати ще будучи студентом українського відділу філологічного факультету Бухарестського університету, який закінчив 1964 року. Його збірка поезій "Інтермеццо" появилася 1971 р. Він пише оповідання, критичні статті, робить переклади з румунської літератури. Збірка "Інтермеццо" починається поезією "Дзвонар" — людина у всесвіті є символом Титана, тобто, вона — тимчасовість у вічності життя; в цьому велич і трагічність людського існування. Вона згоряє на призначеному відтинку життєвих доріг... Михайлюк — поет філософських роздумів про долю людини, життя якої прекрасне й одночасно трагічне. Але це не значить, що людина повинна втікати від життя, навпаки: вона мусить пройти його у змаганні, щоб з кожним "безповоротним кроком у незвідь часу стати його володарем, хоч би й тимчасово". Вона протягом свого життя проходить багато доріг —

плідних і тернистих. Поетові дороги — від батьківського порога у світ і повернення до нього. Він мужнє, змагається з часом і життям, покидає протоптані доріжки й прокладає дороги скарбами своєї творчості. Він намагається проникнути у невідомі глибини власної душі, в якій знаходить наснагу, яку втілює у незвичайні почуття. Отож, духовна сила дається нелегко... Збірка "Інтермеццо" може здатися строкатою тому, що за апокаліптичними образами йдуть образи викінченої простоти, за вільними строфами йдуть станси, за звичайною лексикою — несподівані художні асоціації. Таке враження ілюзорне, бо музикальний елемент поезії, форма для Михайлюка — не мета в собі, а лише один із засобів активного спілкування з читачем; різноманітна лексика підкорена змістові, новаторські пошуки підпорядковані філософському узагальненню... Це помітне у вірші "Метаморфоза", в якому взятий з народної легенди мотив набуває глибокого сенсу нерозривного зв'язку людини з природою, з невід'ємними елементами її віковичних звичаїв... Надзвичайно світлі, зворушливі, задушевні, сповнені теплотою і щирістю вірші, присвячені матері". (Є. Мигайчук). Так в основному можна зобразити поетичний світ автора "Інтермецца". Майже три четверти цієї невеличкої збірки написано білим віршем.

Іван Мойсюк друкується в часописі "Новий вік". Там поміщені його репортажі, поезії, оповідання для дітей, гуморески, фейлетони. Працює в редакції цього ж часопису від 1958 р. Друкувався також в антології "Окрилений час" і збірнику репортажів "Про землю і хліб" (1972).

(Закінчення буде)

ГАРВАРДСЬКІ СТУДІЇ ПРО УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ

3 ІСТОРІЇ ГЕТЬМАНЩИНИ — РЕЄСТР 1649

Під таким заголовком до нас надійшло повідомлення з Українського науково-дослідного інституту Гарвардського університету. У повідомленні говориться про підготовку до публікації вищезгаданого реєстру козацького війська.

РЕД. — Користаючи з нагоди, повідомляємо у свою чергу авторів реклямних повідомлень від ФКУ та членів Інституту, що дописи їхні ми й надалі скорочуватимемо до мінімуму. По-перше тому, що редагування їх насправді означає *переклад* на українську мову. По-друге тому, що така ж реклама розсилається і до газет.

Ми, крім того, переконані, що назва УНІГУ, під якою виступає Інститут, нелогічна. Вона підказує дивну думку, ніби при університетах можуть існувати і *ненаукові* інститути. В УРСР — цілком правильно розрізняються *науково-дослідні* інститути й установи, що займаються переважно педагогічною діяльністю, тобто, в наших умовах — коледжі. Цілком вичерпний зміст вкладається у такі назви як "Інститут Латинської Америки", "Інститут Азії і Африки" тощо. Чому б не казати просто — "Гарвардський інститут України"? Хіба щоб давати привід радянській пресі кепкувати з навмисно підкреслюваної *науковості* УНІГУ?

ЧИ ВСЕ НАМ ВІДОМЕ ПРО СІРКА?

(До 300-річчя з дня смерті)

В окупованій Україні визначні постаті української історії навіть, якщо й не зачислені до "ворогів українського народу", про яких не можна згадувати, — замовчуються. По містах України не зустрінете пам'ятника Максимові Залізнякові, Іванові Гонті, Іванові Богунові, не говорячи вже про Івана Мазепу, Петра Дорошенка та інших. Про їх героїчні вчинки немає книг, фільмів, навіть їх забуті могили заросли, невідомо й де, бур'яном.

У селі Капулівці Нікопольського району на Дніпропетровщині похований кошовий Війська Запорозького Іван Сірко. Він помер 1-го серпня 1680 року після хвороби на своїй пасіці в Грушівці. Козацтво перевезло його тіло з пасіки до Запорозької Січі й 2-го серпня під звуки гармат поховало його з усіма почестями у полі за Січню. Йому насипали високу могилу й поставили надгробник. У 1709 році, коли війська гетьмана Івана Мазепи та Карла XII програли бій під Полтавою, росіяни, щоб викоринити "український сепаратизм", знищили могильну плиту Івана Сірка.

Багато років пізніше запорозькі козаки встановили нову плиту-обеліск на його могилі й помилково викарбували іншу дату його смерті, а саме — 4-го травня 1680 року. Цей могильний камінь дотривав і до теперішніх часів та вже дав тріщину. Води штучно-створеного Кахівського моря, розмиваючи береги, почали вже підступати до могили Івана Сірка. Багато людей в Україні, в тім числі історики та письменники, зверталися листовно до різних установ, щоб урятувати могилу Сірка. На острові Хортиця на Дніпрі, де був осідок першої Запорозької Січі, тепер створюється музей-заповідник запорозького козацтва. На Хортицю й запропоновано перевезти прах Сірка.

Але керівники Нікопольського району не слухали ніяких порад. Вони без компетентних людей 23 і 24 листопада 1967 року, в хуртовину, перенесли його останки подалі від Кахівського моря, до села Капулівки. При розкопці в могилі Сірка знайдено трохи пошкоджений кістяк, рештки одягу і китайки. Стара дубова труна при розкопуванні майже розпалася, тому останки кошового Сірка покладено в нову домовину і перенесено в склеп, споруджений у так званій Бабиній могилі.

Іван Сірко жив у часи великої розрухи і трагедії, що відбувалася в Україні. Його 25-річна діяльність на Запорозжі припадає на роки, коли Україну поділено на Правобережну й Лівобережну, з окремими гетьманами. А Запорозька Січ була ніби окремою державою в державі, не визнавала ні одного, ні другого гетьмана, раз підтримувала одного, другий раз другого, або виступала проти обидвох. Івана Сірка козаки Січі обирали вісім разів на кошового. Він вів без-

настанні війни з татарами і турками та здобув 55 перемог у великих битвах.

У народі збереглося багато переказів та легенд про Сірка. Як він помер, турецький султан наказав своїм підданам молитися в мечетях, бо не стало лютого ворога. За переказом Іван Сірко народився з зубами, щоб усе своє життя гризти ворогів, а його руку по смерті возили запорожці в походах як запоруку перемог. Сірко оспівується як гордість січового козацтва, захистник України. У відомій народній пісні про напад козаків під проводом Сірка на Крим оповідається, що він, розгромивши татар, здобув велику здобич та визволив з турецької неволі сім тисяч бранців. Під час повернення на Січ Сірко почув, що не всі визволені бранці радіють зустрічі з Україною. Одні з них одружилися, інші вийшли заміж, треті побусурманились. В пісні питається: "Як має жити Україна, коли її діти так легко зрікаються всього рідного, перекидаються навіть на ворогів Христових — бусурманів". Обурений Сірко зібрав усіх бранців й повідомив, що нікого не силує повертатися на Україну. Як хтось не хоче — може вертатися назад. Частина бранців залишила козацький табір і попрямувала назад до Криму. Тоді Сірко одібрав кількесот козаків, наказав їм наздогнати бранців і вирубати до ноги. Коли приїхав Сірко подивитись, як виконано його наказ, він, згідно з пісню, каже: "Простіть мені, брати мої! Але ліпше вам спати тут до Страшного Суду Господнього, аніж розплоджуватись в Криму на безголов'я рідній нашій землі, а собі без всякого хреста на вічну погибель!"

Ім'я Івана Сірка спопуляризовано також завдяки листові запорожців турецькому султанові, який дехто приписує Сіркові. Написання образливого листа до султана пов'язують з такою подією. Султан Магомет IV, якому набридли наскоки Сірка, вирішив зруйнувати Січ. Восени 1674 року з Константинополя вирушило 15 тисяч яничарів, які спільно з 40 тисячами татар мали зруйнувати Січ. За розрахунком султана та хана козаки під час Різдвяних свят мали святкувати і випивати й тому вирішено було напасти, коли вони всі мали б бути п'яні. Про цей напад і битву на Різдво 1675 року оповідає літопис Самійла Величка. Хан з військом непомітно наблизився до Січі, дороги до якої скували морози, й непомітно захопив варту. На третій день Різдвяних свят, уночі, 15 тисяч яничар пробралися через єдину відкриту хвіртку, заповнили майдан та все місце між куренями на Січі. Але передбачення султана були помилкові. На Різдвяні свята на Січі обиралися військові старшини й козацтво не пило — було тверезе. В одному з куренів козакові Шевчикові не спалось тієї ночі. Виглянувши у вікно чи не світає, він жажнувся — все було заповнене турками. Він розбудив усіх в своїм ку-

рені. Одні розпачали стріляти через вікна в на-товп турків, а дугі набивали для них рушниці. Стрілянина розбудила решту куренів, що також обстрілювали турків, які пише літописець Величко, стояли так тісні, "як у церкві". Кожний козацький постріл убивав двох чи й трьох турків.

Турки в цім бою втратили 13.500 вбитими, 150 взято в полон, а лиш півтори тисячі вирвалось із Січі живими. Хан, який стояв з військом навколо Січі, щоб нікого з козаків не випустити живим, довідавшись про смерть яничарів, швидко зняв облогу й подався до Криму.

Іван Сірко зібрав після бою нараду козаків, на якій вирішено помститися за те, що хан "як злодій, заліз вночі до Січі".

Улітку 1675 року двадцять тисяч козаків на чолі з Сірком вирушили в Крим. Там розгромили військові загони хана, звільнили багато полонених і з великою здобиччя повернулися до Січі. Тоді зібралися козаки й написали до турецького султана листа.

Ми маємо багато варіантів того листа, під яким стоять різні дати. Найдавніший із них з 1600 року, а найновіший з 1733 року. Перший, хто піддав думку, що такого листа міг написати кошовий Сірко з запорожцями, був знавець козацтва професор Дмитро Яворницький. Інші українські історики відкидають припущення, що той лист є історичним документом. Запорожці мали гострий язик, однак у листах, яких збереглося багато, вони висловлюються завжди делікатно, стримано — дипломатично.

Базуючись на цім листі та знайомстві з проф. Яворницьким, Ілля Репін намалював відому картину, на якій і зобразив Івана Сірка з запорожцями, що пишуть той лист.

Але лишімо легенди й перекази, а погляньмо на події часів Івана Сірка, в яких він відіграв важливу й трагічну роль.

Блискучі перемоги Богдана Хмельницького 1648 року звільнили частково Україну від польських загарбників. Але поляки робили всі заходи, щоб повернути втрачені українські землі. Хмельницький не врів, що без добрих союзників йому вдасться повне звільнення України. Тому він звернувся 1653 року до Москви з проханням, щоб цар узяв Україну під свій протекторат. У ті часи протекторат однієї держави над другою був популярний.

Вісімнадцятого січня 1654 року таємна рада гетьмана, генеральної старшини і полковників ухвалила прийняти царську опіку. Гетьман Хмельницький домагався, щоб обидві сторони — московська й українська — склали обопільну присягу. Щоб царський боярин Бутурлін присяг іменем царя, що цар оборонятиме Україну від польського короля та не порушуватиме вольностей і прав української людности. Бутурлін відмовився присягати, виправдуючись, що цар — ставленик Бога — не може присягати, але гетьман, старшина і козацтво склали присягу. Відмовилися в той час присягти Іван Богун та Іван Сірко й їхні полки — уманський та брацлавський.

У скорому часі гетьман Хмельницький помер, а булаву передано його помічникові Іванові Виговському. Іван Виговський як спостережливий і

добрий політик бачив, що Москва хоче скасувати всі козацькі вольності й зробити Україну частиною Московщини. Порозумівшись з татарами 1659 року, військо Івана Виговського і татари зустрілися з великим московським військом, що мало приборкати "неслухняного" гетьмана. В бою під Конотопом полягло 30 тисяч москалів. Але Виговський не зумів використати своєї перемоги й закріпити владу, вигнавши московські залоги з України. Бо в той час прийшла звістка, що Іван Сірко з запорожцями, знаючи, що хан у таборі Виговського, напав на Крим, поруйнував улуси й забрав велику здобич. Хан, діставши лихі відомості з Криму, відразу залишив військо Виговського й пішов боронити свої оселі.

Іван Сірко, повернувшись з Криму, підняв повстання на півдні України проти Виговського. Сірко проголосив гетьманом Юрія Хмельницького.

По короткому гетьмануванні Юрій Хмельницький зрікся гетьманської булави, а українська держава поділилася на Правобережну й Лівобережну Україну. Кожна частина обирала свого гетьмана. Вони вели між собою війни, вимучуючи й тероризуючи вже й так обезкровлений український народ.

Після Юрія Хмельницького на правобережній Україні обано гетьманом Павла Тетерю, що гетьманував від 1663 до 1665 року. Він прихильно ставився до поляків й у союзі з ними та татарами вибрався 1663 р. на лівобережну Україну (на лівий беріг Дніпра) проти гетьмана Івана Брюховецького, якого підтримував цар Московії своїми залогами по Україні. Війська правобережного гетьмана та татари вже майже очистили лівобережну Україну від москалів, коли Іван Сірко з запорожцями — на рекомендацію Москви — напав на Крим, щоб стримати татарську хана від ще активнішої помочі Тетері. Коли гетьман Тетеря з козаками і з помічними польськими військами зайняв Полтавщину, на правобережній Україні розпочато поти нього повстання. Повстання під проводом ватажка Сулими охопило середню Київщину й Поділля, де брацлавський полковник Остап Гоголь оповістив себе підданим московського царя. На поміч Гоголеві прибув з козаками Іван Сірко.

Павло Тетеря після неуспішного походу проти московських залог та їх прибічників обличив думку про об'єднання обох частин України. Повстання проти нього змусило його добовільно зректися булави 1665 року. На гетьмана Правобережжя вибрано Петра Дорошенка.

Петро Дорошенко бачив, що і Польща, і Московія не мають найменшого бажання допомогти Україні стати об'єднаною сильною українською державою. А допомагали, то одній то другій стороні лише тому, щоб вони себе взаємно обезсилили. Тому Петро Дорошенко вирішив позбутися і поляків, і москалів. Звернувшись за поміччю до Туреччини, якій підлягав кримський хан, він також нав'язав дружні відносини з гетьманом Лівобережжя Іваном Брюховецьким.

Петро Дорошенко снував пляни виступити в союзі з татарами насамперед проти поляків, що вже набридли українському народові, а тоді про-

ти москалів. Але польські війська, що були в Україні, знайшли собі спільника в особі кошового Івана Сірка, який в січні 1667 року, будучи у Львові, заявив, що не визнає Дорошенка за гетьмана і зробить наскок на Крим, щоб стримати татар від помочі Дорошенкові. Коли об'єднані війська Дорошенка й татари оточили польське військо, Сірко вдарив на Перекоп, спустошив північний Крим та вирубав всіх живих. Татари, спільники Дорошенка, залишили облогу поляків й пішли боронитись від Сірка.

Гетьмани Правобережжя і Лівобережжя — Дорошенко і Брюховецький — вирішили спільних ворогів бити спільно. Їх війська для спільного бою 1668 року зійшлися разом. Але один з козаків Дорошенка, що не любив Брюховецького, убив його й тим припинив так бажану й потрібну єдність. На Лівобережжі на місце Брюховецького вибрано гетьманом Дем'яна Многогрішного, який також турбувався нахабністю московських залог на Україні.

Іван Сірко, який завжди в критичні моменти виступав проти Дорошенка, 1669 року пристав на його сторону. Вони спільно придушили повстання писаря Петра Суховія, що претендував на гетьманство.

1672 року Дорошенко вирішив знову виступити в похід з турками на Польщу. В той час в Батурині, столиці лівобережного гетьмана Многогрішного, зроблено переворот. Група козацьких старшин у поозумінні з начальником московської залоги в Батурині заарештувала Многогрішного й видала москалям, як особу, що не раз відверто висловлювала своє незадоволення неприхильною політикою Москви до України. Його закували в кайдани й відвезли до Москви, де після жорстоких мордувань і тортур заслали досмертно на Сибір.

В той час кошовий Сірко з запорожцями служив цареві й щойно розбив великий відділ татар, що служили в гетьмана Правобережжя Дорошенка.

Як тільки довідалися, що Многогрішного заарештовано, пішла чутка, що на його місце хоче засісти Сірко. Полтавський полковник Жученко, знаючи наміри Москви та козацької старшини на Україні, несподівано для Сірка його заарештував, закував у кайдани й повіз до Батурина. Ні козацька старшина, ні Москва, як пише історик Дмитро Дорошенко в "Історії України", "не бажала мати гетьманом таку неспокійну, несталу й підприємливу людину, як Сірко". З Батурина Сірка вивезли в Москву, а звідти заслали на Сибір, а гетьманом Лівобережжя вибрали Івана Самойловича, після якого вже був гетьманом Іван Мазепа. Але цар скоро побачив, що Сірко для них корисніший, коли він буде на волі й очолюватиме запорожців. Тому його скоро звільнили й привезли з Сибіру на Україну, де він знову очолив запорожців.

Петро Дорошенко, гетьман Правобережної України, і далі робив всякі заходи, щоб об'єднати українські землі в самостійній державі. Турецько-татарська поміч не принесла Дорошенкові помітних успіхів у вигнанні поляків і москалів з України. Турки й татари бачачи безвихідне ста-

новище Дорошенка, часто зраджували його, руйнували в заплату за наскоки Сірка українські села, брали ясир. Дорошенко утрачав в народі популярність. Розчарований в своїх і чужих, зневірений, він рішився зректися гетьманської булави. Іван Сірко, не долюблюючи Самойловича, став "другом" Дорошенка. Він (Сірко) порадив Дорошенкові скликати в Чигирині раду з участю старшини гетьманату й запорожців й зректися булави. Дорошенко склав булаву козацькій громаді, від якої він її й отримав, а Сірко прийняв на тій же раді присягу від Дорошенка на вірність цареві. Всі свої гетьманські клейноди й прапори Гетьман Дорошенко відіслав до Москви, де їх з тріумфом волочили по вулицях.

Але Москва не задовольнилась посередництвом Сірка в тій справі, а домагалася, щоб Дорошенко скапітулював й присяг на вірність цареві при участі гетьмана Лівобережжя Самойловича й Ромодановського — командуючого московськими військами на Україні. Дорошенко відмовився. У вересні 1676 року тридцятитисячна московська й лівобережна армії оточили Чигирин. Після короткого бою Дорошенко, щоб не проливати намарно крові, скапітулював і пішов на заслання. Так відійшов із політичної арени здороводумаючий український політик, якому так багато шкодив у добрих плянах Іван Сірко. Історик Володимир Антонович про Дорошенка писав: "Не вважаючи на свої політичні помилки в не-удачі, серед сучасних йому козацьких провідників являє Дорошенко відрадне явище: не дрібний егоїзм, не змагання до наживи й особистих вигод кермувало цим гетьманом: він щиро дбав про добро рідного краю, серед найтяжчих обставин з дивовижною енергією й сталістю боровся за нього і впав з достоїнством і свідомістю сповненого обов'язку".

Що пляни Петра Дорошенка не були здійснені — Україна не змогла відділитися від Польщі й Московщини й стати самостійною державою — у великій мірі винен Іван Сірко, який в ті часи, часи руїни, очолював Запорозьку Січ і виконував руйнівну і згубну роль.

Історик Дмитро Дорошенко в "Історії України" про тодішніх запорожців та Івана Сірка пише: "Запорозжя стає гніздом опозиції проти гетьманського уряду й проти правлячої старшинської верстви. Запорозжці починають вмішуватися в політичне життя України й висувати своїх кандидатів на гетьманство. Московський уряд зрозумів дуже добре, якого корисного для себе союзника він може знайти в запорожцях. Він заводить безпосередні зносини з запорожцями, посилає їм гроші, подарунки, запаси амуніції й поживи. І запорожці дійсно грають на руку московській політиці. Вони піддержують Пушкаря проти Виговського, Брюховецького проти Сомка, Суховія й Ханенка проти Дорошенка, Петрика проти Мазепа. Типовим представником Запорозжя за Руїни був кошовий отаман Сірко, хоробрий вояк, але без сталих політичних принципів. Він служив то Москві, то Польщі; то помагав Дорошенкові, то завдавав йому удар у плечі саме в рішучий момент".

СПОСТЕРЕЖЕННЯ З УКРАЇНСЬКОГО ГАРВАРДУ

Минулого року мене запрошено стати членом Контрольного комітету українських студій при Гарвардському університеті. Комітет цей, як виявилось — це незалежний від адміністрації Гарварду орган, склад якого періодично поповнюється та оновлюється. Згаданий комітет щороку перевіряє діяльність УНІГУ та визначає ставлення адміністративно-викладацького персоналу до програм україністики. При цьому провадяться розмови з професорами, науковими співробітниками, аспірантами, студентами, бібліотекарями, працівниками адміністрації. Розглядається документація — фінансові звіти, проекти бюджету, цифрові зіставлення. Переглядається видання та бібліотечні книжкові ресурси.

Після кожної контрольної візити подається вичерпний звіт Раді Наглядачів (Board of Overseers), копію якого вручається ректорові, деканові гуманітарного факультету та іншим керівним особам.

Нині склад Контрольного комітету такий:

- Проф. Джордж Гіббін, Корнельський університет — Голова;
- Проф. Олекса М. Біланюк, Свортмор Коледж;
- Пані Патриція Блейк, журнал "Тайм";
- Єпископ Михайло Й. Дудик, Пассейк;
- Пан Іван О. Флис, голова УНО;
- Пан Петро Яцик, директор **Промбанк Інвестмент Лтд.**;
- Проф. Марк Раєфф, Колумбійський університет;
- Проф. Роман Шпорлюк, Мічиганський університет.

Для мене ті візити були чудовою нагодою познайомитися з усіма деталями щоденної праці українського наукового осередку в Гарварді. Я спостеріг, як багато можна досягнути, якщо програма добре продумана, а співробітники підходять до своїх завдань з наміром допомогти справі, а не конфліктувати.

Придивившись до університетського життя, можна завважити, як керівники поодиноких галузей навчання та наукових дослідів змагаються за вплив своїх відділів. Організатори українських студій у цьому змагу не залишаються позаду.

Українські наукові дисципліни поставлено на такий рівень, що годі й думати про можливість якоїсь дискримінації україністики чи науковців-україністів. Україністика тут трактується з такою ж пошаною, як і всі інші серйозні та першорядні галузі знання.

Окрема людина впродовж свого життя рідко має змогу настільки закріпити свій вплив серед широких кіл людської спільноти, щоб забезпечити правильне трактування всіх аспектів творчого буття нашої нації. Але коли ви — науковий співробітник Гарварду, викладач, дослідник чи аспірант — то шляхом навчання студентів, науковими публікація-

ми, участю в конференціях та постійними діловими контактами з науковцями різних країн, ви можете промовити до сотень і тисяч людей, які, зацікавившись українською проблематикою, з усією доброзичливістю та приязню понесуть правду про Україну поза межі часу та поза кордони.

Я займаюся збіркою грошей в громаді, пожертвував і свої на цю нашу устанovu в Гарварді, на українську науку в серйозному значенні цього слова — і не жалію ні свого труду, ні своїх грошей. Моя участь у Контрольній комісії ще більше утвердила мене в цьому переконанні.

Мабуть ще не зараз наша українська громада збагне як слід, яке велике значення має УНІГУ для зв'язків із широкими колами передових людей, представників різних національностей і навіть далеких від нас країн. Ось кілька випадків із життя.

Розмовляючи з проф. Йосифом Соломоном із Ізраїлю, я запитав його, чому він вибрав для своїх досліджень та студій філософії наш УНІГУ. Він відповів щиро, не приховуючи своєї практичності: "Якщо я поїду чи напишу до якоїсь університетської чи державної бібліотеки, щоб знайти потрібні мені матеріали, і подам просто свою домашню адресу, мене трактуватимуть як такого, що прийшов нізвідки, і співпраці чи значної допомоги годі від них сподіватися. Але якщо я, той самий Соломон, подаю біля свого прізвища афіліацію, тобто, що я науковий працівник УНІГУ, — ставлення потрібних мені людей відразу змінюється на позитивне".

Другий приклад. Шестеро французьких професорів із Сорбонни опрацьовують історію Отоманської імперії. Серед документів знайшли відомості, що якісь запорожці часто атакували і громили отоманські війська. В пошуках за більшою кількістю матеріалів відносно тих історичних подій у Міланському університеті (Італія), ці вчені довідалися, що єдине місце у світі, де можна солідно опрацювати всі питання, зв'язані з походами козаків на турків, — це УНІГУ.

Отже, стає дійсністю візія проф. О. Прицака. Про нас пишуть і писатимуть неукраїнці, і вже без нашого втручання і субсидій.

Пишу ці рядки з почуттям глибокого вдовolenня і з гордістю за тих, які допомогли своєю працею та жертвами повністю реалізувати український науковий проект у Гарварді. Промине десять-двадцять літ, не залишиться й сліду від нашої еміграційної метушні, але створений нами науковий центр україністики в Гарварді далі провадитиме сконцентровану діяльність і напевно викликатиме почуття гордості в наступних поколіннях.

СПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК:

У попередніх числах "Н. Д.", січень 1982, ч. 1 (383) на стор. 13-й, 5-й абзац згори, рядок 3-й, має бути: "Дмитро Миколайович Ревуцький"; на стор. 33-й, 21-й рядок згори має бути: "відвідування"; лютий 1982, ч. 2 (384), на стор. 2-й, 2-й рядок, 2-ої строфи "Пісні", має бути "черемшина"; на стор. 6-й у статті "Пам'ятник Митрополитові Липківському", у рядку 2-му, має бути: "преси".

МОРМОНИ АМЕРИКИ

Однією з цікавих релігійних груп США є мормони. Вони офіційно називають себе Церквою Ісуса Христа Святих Останніх Днів. Колись провід мормонів дозволяв своїм вірним мати більше ніж одну жінку, але від того часу, як територія Юта, де мешкає найбільше мормонів, стала одним із штатів США, вони можуть мати лише одну жінку.

Тепер мормонів нараховується чотири мільйони і більшість з них живе в штатах Юта і Айдаго, в західній частині США, в долині Великого Солоного озера, що в Скелястих горах.

Їхня релігія в своїй основі і цікава, і цілком відмінна від інших християнських віровизнань. Мормонізм — це плід Північної Америки. Заснував його Джозеф Смітс 1830 року, після того, як ніби-то переклав "Книгу мормонів", у якій розповідається про життя мешканців Америки від 600-го року перед Христом до 421 року після Христа. Очолює церкву мормонів президент з двома радними. Нижче стоїть дванадцять апостолів з помічниками. Священства, як професії, в них не існує. Немає ікон, образів. Святині, де вони постійно моляться, це звичайні будинки, в яких вони мають забави, збори та інші видовища.

Президент, як також апостоли й інші високі достойники церкви, вибираються чи призначаються з іздом мормонів досмертно. За виконуваних церковних обрядів нікому не платиться, бо вони покликані Богом не для заробітку, а для служіння Богові. Служба Божа в неділю проводиться кожного разу іншою особою, призначеною з вірних. Вони вірять в Бога Вічного Отця, Сина Святого Духа, в пророцтва, в початкову структуру церкви з апостолами, пророками, учителями і євангелістами. Вони вірять, що люди будуть покарані після смерті за свої гріхи, а не за гріх Адама. Також вірять мормони в людську чесність, справедливість, вірність, любов, стремління до знання та в те, що людське тіло — це скинія, де оселилася душа людини, тому вони проти засмічування мови нецензурними словами, лайкою, проти вживання будь-яких алкогольних напоїв, куріння, пиття чаю чи кави.

У штатах, де осіли мормони, і де вони стоять на чолі урядів, законом заборонено продавати алкогольні напої. Вони п'ють лише "чай", який не має збудників, молоко, лимонад і інші безалкогольні напої.

Релігію мормонів засновано на Сході США в штаті Нью-Йорку. Тому що ця релігія почала зацікавлювати більше число людей, їх почали переслідувати. Спершу вони залишили штат Нью-Йорк і переїхали в сусідній західний штат, пізніше до Іллінойсу, а як їх почали й там переслідувати — попрямували на безлюдний Захід. Їхня спаяність, дружність, працьовитість та популярність почала турбувати не лише інші релігійні групи, а й політичні партії, яких вони не підтримували, виставляючи своїх кандидатів на різні державні пости.

Ім почали приписувати різні гріхи та ересі. Їх провідників, братів Смітсів, замордувала юрба

в штаті Іллінойс, а їх усіх вигнано з найбільшого тоді міста Іллінойсу — Наву, що на березі ріки Миссисіпі. Двадцять тисяч людей возами і пішки вирушили під проводом нового провідника, Бриггема Янга, на захід. Після довгого й важкого шляху горами, пустелями добралися вони возами й пішки до долини Великого Солоного озера, яке називають американським Мертвим морем, бо вода в нім у сім разів солоніша від води в океані. Людина, навіть не вміючи плавати, в тій воді не тоне.

На перший день прибуття до долини вони розпльовували місце для Святині, хат, полів, доріг. З гір стікає багато різних річок та річечок до Солоного озера. Вони пустили ту воду до каналів, щоб зрошувати поля.

Новозасноване місто Солт-Лейк-Сіті, чи в перекладі міста Солоного озера, стало найкращим містом заходу США. Його відвідують мільйони людей, щоб оглянути площу Святині, почути найкращий в Америці мормонський хор, який виступає у великій концертній залі з досконалою акустикою в четвер і в неділю і нараховує 375 осіб, центр відвідувачів, різні пам'ятники. Будова, в якій виступає хор, не має жодної підпори посередині, вона тримається на довколишніх підпорах і може примістити вісім тисяч осіб. Голка, кинута на сцені коло великого органу, що має одинадцять тисяч труб, дає відгук аж у кінці цієї круглої будови. В ній не потрібно жодних мікрофонів для тих, які виступають чи під час мормонських з'їздів, що відбуваються в цій залі.

Посередині площі є мормонська Святиня. Вхід до неї заборонений не лише відвідувачам, але й багатьом мормонам. Два найважливіші обряди відбуваються в ній — одруження і хрещення. Щодо одруження в Святині, то треба мати дозвіл від зверхників, а дозвіл дістануть лише ті, що морально і релігійно визначилися і гідні того. Ті, що одружуються в Святині, мають пообіцяти, що вони одружуються на життя на цій і на тім світі. Так що не всі дістають дозвіл повінчатися чи охреститися в їх Святині.

В їхніх місцях молитви чи де-будь на площі Святині не збирається грошей за вхід. Кожний вірний має платити і платити на церкву одну десяту свого заробітку. У випадку потреби чи нещастя вірний дістає гроші чи якусь іншу допомогу від мормонської церкви без жодних процентів, безповоротно. Коли член церкви хоче послати свого сина чи дочку до вищої школи, не має на те грошей, церква покриває витрати, пов'язані з навчанням. У штаті Юта та Айдаго мормонська церква має свої фабрики та заводи, прибуток з яких іде на потребу своїх вірних, щоб вони мали найкращу освіту та щоб були матеріально й морально забезпечені.

**"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ ВАШИХ ПОРАД
І ДОПИСІВ НА РІЗНІ ТЕМИ
НАШОГО ЖИТТЯ!**

ЧОМУ НЕЦІКАВА ТАКА НАША ПРЕСА?

Тему української преси ми заторкували вже не раз. Повертаємось до неї знову, бо вона нас болить. Бо й ми були і є її частиною, отже несемо відповідальність за її невисокий рівень. А вона ж залишиться майже єдиним документом нашої доби. Наше теперішнє громадське й політичне життя, яке буйне воно б не було, минеться, а в бібліотеках — в оригіналах чи на мікрофільмах, залишаться сторінки наших газет і журналів та свідчитимуть про нас уже в нашій неприсутності.

Рівень преси у великій мірі залежить від її редакторів, але не виключно тільки від них. Ми б сказали, що куди більше цей рівень є відбиткою наших читачів.

Були в нас дуже добрі й інтелігентні редактори, але преса наша не була кращою під їхнім керівництвом.

Загал українських читачів не домагається вищого рівня преси. Навпаки, він усіма силами тягне її вниз. Тягнуть її вниз не тільки поодинокі люди, а й народні провідники, організації, партії, церкви, політики.

Ми всі великі самолюби. Надто любимо себе, любимо десятки й сотні разів читати про себе. Хай і те саме, хай воно й коструbate, примітивно написане, але головне — там згадана наша організація, наша місцевість. Хоч на фотографії й не розбереш ні носа, ні вуха, але там підписане, що це ми...

Це причина, що дописи про зовсім неважні події і зовсім незаметних людей оббігають усі газети, всі країни українського поселення.

Перших три місяці року газети забиті дописами й фотографіями Січневих святкувань, проклямаціями Днів української незалежності, фотографіями льокальних діячів та їхніх дітей, що тиснуться до різних майорів, послів, конгресменів та всіх, кому потрібні наші виборчі голоси.

Другого півроку захоплено кореспонденціями із Шевченківських святкувань, де вираховані не тільки прелегенти, а й кожний декламатор. А там далі ідуть звідомлення із усяких таборів і вакаційних осель, що тягнуться ген до пізньої осені і майже забулюються з "миколайками" і "свяченими"...

У нас немає і майже ніколи не було центральної преси, яка не була б пов'язана з усякими груповими організаціями чи інституціями. Отож редактор газети, який об'єктивний він не був би не має змоги звітувати про події, зберігаючи скальо вартостей загального українського життя. Диспонуєчи своїм невеличким місцем, яке йому залишилося для вісток після усіх отих традиційних звідомлень із святкувань, він зобов'язаний поміщувати в першу чергу матеріали організації, якій належить його газета і яка платить йому за його роботу. А в цьому матеріалі знову ж є безліч марноти не вартої згадки, яку роздувається до великих подій всенационального значення.

Така безнадійна наша дійсність. Безнадійна головню тим, що на неї немає жодної ради. І вона, і ми мусимо залишатися такими, як є. І такою, як є, мусить залишатися наша перса, — дзеркало нашої немочі.

("Ми і світ")

ПОЖЕРТВИ НА ВИДАННЯ КНИЖКИ Д. ШУМУКА

На видання книжки дисидента-в'язня Данила Шумука "Пережите й передумане", яка в скорому часі вийде друком, надсилали передплату на дві адреси, в США і Канаду. На канадійську адресу надіслали передплату і пожертву додатково такі особи:

Мороз Григорій 28 дол.;

Слободяник Г., Бойко Ф., Українське Жіноче Об'єднання Едмонтону та Ричеба Г. по 26 дол.;

Литвиненко П. і Дальний М. по 16 дол.;

Кульчицький М. та Мицько Я. по 12 дол.;

Марченко М., Остапович П., Денисюк Е., Яворський Я., Таборовський Т. та Валер М. по 6 дол.;

Стави Я., Срібняк М., Педенко В., Новак В., та Івахнюк А. по 1 дол.

Штунь Мусій з Англії — 39 англ. фунтів.

Всі суми, окрім одної, подані в канадійських доларах. Всім жертводавцям та відповідальному за канадійське конто Гр. Морозові щиро дякуємо.

Книжка Д. Шумука, в твердій оправі, ще перед її видрукуванням коштує 20 дол. у США та 24 долари в Канаді (канадійськими доларами). Передплату й пожертву шліть на адресу:

SHUMUK'S FUND

811 S. Roosevelt Ave.

Arlington Heights, Ill. 60005, USA

З НІМЕЦЬКОГО ГУМОРУ

Намарне шукав водій, де поставити свій автомобіль за всіма правилами поліційних приписів. Він запаркував автомобіль на недозволеному місці, залишивши на запобіжному склі записочку:

"Годинами шукав вільне місце для мого автомобіля. Прошу зрозуміти мої труднощі й не розглядати це паркування як якусь злонаміреність. Бо ж і в Святому Письмі написано "І прости провини наші..."

Повернувшись до автомобіля, власник його на своїй записці прочитав дописку поліція:

"Далі в Святому Письмі написано: "Та не введи нас у спокусу". Тому негайно заплатити у міську касу штраф 40.00 німецьких марок".

ДО УВАГИ ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

Річна передплата на журнал "Нові дні" в Канаді 15.00 кан. дол. В Австралії 14 австрал. доларів. У США і всіх інших країнах 15.00 ам. доларів.

...Неймовірно, як прогулянка по Криму пробу-
буджує українські імперіялістичні апетити. У сво-
єму описі "Наш Крим — рай наземний" (грудень
1981) Синя Волошка пише: "Це ж таки — наша
Україна...".

...Крим ні історично, ні демографічно, ні навіть
у культурно-побутовому сенсі ніколи не був ча-
стиною України. Кримський півострів віками на-
лежав татарам... Чи не краще було б нам стати
разом з татарами проти нашого спільного поне-
волювача?

Юрій Ганас, Гамільтон, Онт.

Ред. — І все ж таки "Крим, Тавріка, Таврида,
Таврія — це найбільше (побіч Кубані) висунена
на південь частина України". Якщо не вірите
Синій Волошці, то прочитайте довідку про Крим
в "Енциклопедії українознавства", звідки ми взя-
ли цитату.

Можна не сумніватися, що уряд незалежної
України дозволить усім кримським татарам або
їхнім потомкам повернутися в Крим, де їм забез-
печена буде культурна автономія. Але не слід
при тому забувати, що Крим перестав бути та-
тарським 200 років тому, і навіть перед злочин-
ним сталінським виселенням, татари у Криму
були незначною меншістю — 20-25% всього на-
селення.

ДЕ ПОХОВАНИЙ ШВАРЦБАРДТ?

...Хочу відповісти на запитання пана Ляхіва з
Філадельфії — "Де похований Шварцбардт?" —
що було поміщене у "Н. Д." за місяць грудень
1981 року.

У своїй україноненависницькій книжці "По-
громчик" Савл Фрідман подає, що Шалом
Шварцбардт помер у Кейптавні (Південна Аф-
рика) 3-го березня 1938 року, перебуваючи там
як журналіст. Інформація подана за "Нью-Йорк
Таймс"-ом з 4-го березня 1938 року, стор. 23,
а також за архівом Черіковера, папка ч. 879.

Юрій Мошинський, Денвер

П. С. Назва книжки — "Погромчик", а не
"Погромщик", як наша преса часто подає.

Прочитавши в одному з останніх чисел журна-
лу замітку про Пікасса, дозволю собі не погоди-
тися з автором. За моїми спостереженнями, у Пі-
касовій творчості зовсім виразно й намацально
виступають дві речі: Сталінові вуса і радянська
атомна ракета дальньої дії у вигляді голуба
миру...

І. Качуровський

Ред. — І все ж малювати він умів і робив це,
коли йому набридло "обшиганювати" снобів.
Що ж до більшості картин Пікасса — то пам'я-
таймо завжди казку мудрого данця Ганса Хрі-
стіана Андерсена про голого короля.

ШВАРЦБАРДТ ПОХОВАНИЙ В ІЗРАЇЛІ

В числі 12 "Нових днів" за грудень 1981 рік
А. Ляхін з Філадельфії питає, де похований
Шварцбардт, що застрелив Симона Петлюру. В
1978 році в бюлетені "Нотатник" ч. 3, який реда-
гував Леонід Лиман, було поміщено передрук у
рубриці "Минуле й сучасне" такого змісту:

Ізраїльський журнал російською мовою "Народ
и земля" (Єрусалим, ч. 1, 1978) подав таку ві-
стку:

"В травні 1926 року, в Парижі, Шалом Шварц-
бардт стріляв у Петлюру, щоб помститися за
вчинення військами Петлюри криваві погроми на
Україні, де була по-звірському забита сім'я Ш.
Шварцбардта.

Почався драматичний судовий процес, на яко-
му були представлені багаточисленні матеріали
і документи, що показували трагедію українсько-
го єврейства в 1918-1920 роках. Після довгих мі-
сяців судової процедури паризький суд виправдав
Ш. Шварцбардта.

Шалом Шварцбардт помер у віці 52 років, а
дев'ять років тому назад його прах був перевезе-
ний в Ізраїль.

Недавно із Радянського Союзу репатріювався
в Ізраїль брат Шалома Шварцбардта, який взяв
участь в церемонії відкриття пам'ятника на мо-
гилі єврейського месника в поселенні Авіхайль".

К. О.

"ВЕРСАЛЬСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ"

У Парижі у видавництві LRF вийшла книжка під
заголовком "Версальська конференція". Автором
книжки є американський історик Євген Гонда.
Книжка написана французькою мовою.

Як відомо, Версальська конференція союзників
після 1-ої світової війни, крім інших справ, шука-
ла засобів, як не допустити в майбутньому до
війни, яким чином мирно урегулювати міждер-
жавні непорозуміння. Але, як виявилось, ця кон-
ференція посяла зародки другого світового кон-
флікту.

Проф. Гонда дістав можливість вивчити архі-
ви й офіційні, донині не опубліковані, документи
Версальської конференції союзників з Першої сві-
тової війни.

Згідно цих, донині засекречених архівних до-
кументів, виявляється, що в 1919 році велися в
Кремлі таємні переговори між Леніном і аме-
риканським емісаром з питань закінчення війни.

Американським емісаром у переговорах з Ле-
ніном був Вільям Буліт, член американської де-
легації у Версалі, а пізніше — перший американ-
ський посол у Москві.

Ленін згоджувався віддати чотири п'ятих то-
дішньої радянської території в заміну за офіцій-
не визнання радянського режиму союзниками та
економічну допомогу для знищеного війною краю.

Президент Америки Вудров Вільсон, не пові-
домивши союзників про цю пропозицію Леніна,
відкинув її від імені Антанти.

Президент боявся, що коли б про ці переговори довідалися союзники, вони запідозрили б його в співпраці з Совітами, бо в цей час експедиційний корпус французів, американців та англійців ув'яз у даремну спробу відновити силою царський режим.

У березні 1919 р. пртзидент Вільсон знову таємно послав В. Буліта в Москву, щоб отримати деталі Ленінової пропозиції.

Ленін згоджувався залишити райони Балтійського моря, Архангельська, Західної Білорусії, половину України, Крим, Кавказ, Урал й увесь Сибір.

На цих теренах він (Ленін) пропонував американцям створити некомуністичну державу під управомо союзників.

За цю ціну союзники мали б зобов'язатися визнати владу комуністів у Росії й одночасно допомогти відбудувати державу, знищену війною.

Президент В. Вільсон, знаючи деталі Ленінової пропозиції, знову відкинув її, навіть не повідомивши союзників, тому що — "нові фанатичні хрестоносці (антикомуністи) були впевнені в тому, що Ленін грає подвійну гру, прикриваючи свій таємний плян світової революції", — дослівно пише проф. Гонда.

"А прийняття пропозиції Леніна створило б історичні умови, в яких ніякий режим російських комуністів ніколи не міг би відважитися почати завоювання світу".

Як бачимо з цієї книжки, помилки Америки і союзників 60 років тому й після Другої світової війни зовсім тотожні.

Назва книжки — Eugène Gonda. "La Conférence de Versailles".

Довільний переклад з оттавського часопису "Le Droit" за 22. 4. 1981.

Ол. ТРЕТЯК

ПЕРЕКЛАД І ПОЯСНЕННЯ

Перекладаючи "Пісню про мого Сіда", Б. Лончина підійшов до тексту якнайближче, щоб передати не лише зміст тотожньо з оригіналом, але й зберегти словесну послідовність. За дослівним перекладом не втрачено доброї розповіді. Переклад читається легко, цікаво, розповідь кольоритна, відчувається висока майстерність оригіналу, як і могутність його епосу. Збережено сильну драматичну напругу і динамічність. Зміст збережено прозорим і захоплюючим: Сід, що вже вславився перемогами, чесністю, розумом — найкращий лицар, васал Альфонса VI (своєю вірністю не мав собі рівних), через інтриги придворної шляхти, що спричинили неласку короля, відходить у вигнання з Кастилії. Поранений несправедливістю короля, далі абсолютно відданий йому, Сід не зігнувся під ударом. Він з винятковою спритністю, геніальним керівництвом та незаперечним авторитетом по дорозі творить сильне військо, здобуває скарб для нього, йде походом проти маврів.

У центрі епосу про національного героя —

лицаря стоїть драма його родини. Головними дійовими особами драми є Сідові дочки Донья Ельвіра та Донья Соль. За благословенням короля Альфонса їх повинчано з королівськими інфантами, котрі згодом почали уважати їх нерівними собі за походженням і, забравши посаг, викинули їх у дикому лісі, скатували та лишили на розтерзанні звірам. Найвірніший лицар — друг Сіда — врятував їх. Поема кінчається переможно й щасливо. Коріонські інфанти принижені, покарані поразкою у добою з лицарями Сіда. Сід знову попав у ласку короля, а дочки його мали ще краще весілля, ніж перше.

"Пісня" належить до літератури християнської. Вона наскрізь пройнята абсолютною вірою в Бога. Ця віра невід'ємно природним рефреном проходить через увесь твір і навіть у дослівному перекладі звучить урочисто й поетично. Перекладач, не зважаючи на поставлене завдання дослівно дотримуватись тексту, був під впливом високомистецької форми оригіналу й не міг не піддатися цьому. Щоб у якійсь мірі передати мистецьке відчуття твору, Б. Лончина використовує широкі мовні засоби. Тому, хоч переклад зроблено на українську сучасну літературну мову (з малими відхиленнями у напрямку галицького діалекту), зустрічаємо тут елементи старослов'янської та народньої поетичної мови. Взагалі, треба відзначити, що переклад зроблено доброю, багатою мовою. Звичайно, синтаксично будова речення дещо порушена, але це притаманне для дослівного перекладу — та ще й твору поетичного.

До перекладу тексту Б. Лончина подав ґрунтовно опрацьовані пояснення. У них знаходимо все, що може бути для читача невідомим чи незрозумілим. Стосуються вони історичних дат, цілих висловів, військових термінів, звичаїв, забобів, ритуалів, назв одягу, місцевостей, рік, історичних імен, окремих постатей у поемі, які не історичні, а лише ведені автором, лицарських, монетарних термінів, тогочасних законів, договорів, поетичних засобів твору, деяких опущень у тексті видавцем, деяких змін і т. д. Все пояснено з документальною вірністю й найбільш можливою точністю.

"Пісня про мого Сіда" в опрацюванні Б. Лончини — це незвичайно цінний здобуток в українському літературознавстві, збагачення нашої перекладної літератури, неоцінене джерело для вивчення стародавньої світової літератури, частиною котрої є й еспанська. Досягнення це важливе тому, що перший повний переклад "Пісні" серед усіх слов'янських мов зроблено на українську мову.

Б. Лончина також автор другої, не гірше опрацьованої книжки, яка включає переклад славного французького шедевр "Пісня про Ролянда", історично-літературну розвідку та пояснення.

**ЧИ ВИ вже вирівняли залеглу передплату?
Якщо ні — зробіть це негайно!**

УНІКАЛЬНА ПРАЦЯ З УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Союз Українок Америки видав у Нью-Йорку 1980 року працю Наталії Чапленко "Українські назви з куховарства й харчування, словник*" з поясненнями, а в цьому словнику подано близько 3500 назв. Загальний характер цієї праці з'ясовано в "Передньому слові", а техніку її укладання — в статті "Пояснення умовних позначок, наявних у цьому словнику", після якої надруковано список "умовних скорочень". Далі розміщено список використаної літератури з поділом на розділи: "Словники й енциклопедії", "Куховарські книжки та підручники", "Дослідження та інші видання". Разом із самим словником ця книжка має 115 сторінок "нормального" книжкового формату.

Самий словник є наслідком багатолітньої й наполегливої роботи та дослідів його укладачки Наталії Чапленко. Фактичний матеріал з цієї термінології вона почала збирати ще 1942 р. на Україні, коли працювала на Лемківщині як учителька в школі хатнього господарства та городництва, а на еміграції вже друкувала його в жіночих журналах, найбільше в ж. "Наше життя". Тільки тепер уже вона використовувала різні словники, енциклопедії та досліді і, кінець-кінцем, у неї виникла ідея укласти збираний матеріал у вигляді "куховарського словника", оскільки термінологічного словника з цієї царини не було й досі видано ні на Україні, ні на еміграції. Але в процесі роботи вона вийшла поза межі кухні та куховарства як таких, і це велика позитивна риса туди, в "широкий світ", звідки походить сирий матеріал для куховарства, — в сад, город, ліс, луки, поле, а також у водяні простори озер, річок, морів. Це дало укладачці можливість подати читачам багато назв із рослинного й тваринного світів, — назв садових плодів, ягід, горіхів, трав, зілля що їх уживають як прянощі, різноманітних грибів як продуктів лісу (63 види) тощо: з тваринного світу особливо багато подала укладачка назв риб, морських і прісноводних (163 види), птахів (23 види), різних морських їстівних тварин (30 видів: раки, м'якуни та інші). Для всіх видів тварин і рослин подані латинські назви. Не забута й хемія. Починаючи з назв хемічних елементів, які входять до складу харчових речовин, наведено склад багатьох хемічних сполук, що стосуються куховарства, як також хемічних процесів, наявних при готуванні їжі.

Подавши для тваринних видів латинські назви, укладачка подала також англійські відповідники для багатьох термінів, щоб тутешні, еміграційні читачі розуміли краще українські. При багатьох назвах вона дала також пояснення їх (звідси отой підзаголовок: "словник з поясненнями").

*) Насправді у заголовку книжки значиться "словник". Несправлену редактором помилку справляємо ми, — **Ред.**

Щодо походження зареєстрованих слів, то в неї є діалектизми, архаїзми (назви страв, які вийшли з ужитку, але згадуються в творах наших давніших письменників). З огляду на посилену тепер свідому русифікацію української мови на Україні укладачка відзначає їх позначкою ("рус", напр., "сичуг" замість укр. "гляр"), але ті назви, які прийшли в українську мову разом із російськими стравами, вона позначає ("рос.", напр., "кулеб'яка"), тобто так, як це вона робить і з французькими назвами французьких страв, позначаючи ("фр.") тощо.

Але наявність у її словникові різних походженням назв не значить, що вона їх усі рекомендує до вжитку, — ні, вона виразно вказує, яких треба вживати, щоб не виходити за норми нашої всеукраїнської літературної мови, її термінології. Ці терміни у книжці надруковані чорним друком без будь-яких позначок (напр., "борошно", протиставлюване діалектизмові "мұка").

До речі сказавши, мені як біологові, хотілося б докладніше розглянути деякі спеціальні тонкощі термінології цього словника, але це переобтяжило б рецензію, а можливо, й стало б перешкодою для надрукування її в наших переважно популярних часописах. Я ще відзначу тільки ту особливість цієї праці, що в ній укладачка, ботанік за освітою, не забула дати й пояснення ботанічних назв частин і органів рослин, таких, як лист, стебло, корінь, кореневище, плід, насіння тощо. Ці органи чи частини входять часто як сировина в харчові продукти, і через те згадка про них не порушує теми моєї рецензії, визначеної (теми) в назві книжки "Українські назви з куховарства й харчування", тим часом як матеріал її, як це я відзначив вище, виходить за межі цього заголовка, а наявність нерозглянутих у цій рецензії біологічних "тонкощів" ставить цю працю шановної укладачки на вищий рівень супроти звичайних суто куховарських видань.

З огляду на це я хотів би висловити щире побажання, щоб ця *унікальна праця* знайшла читачів не тільки серед працівників кухні, але й серед ботаніків, агрономів, мисливців та рибалок.

Д-р О. АРХІМОВИЧ

ЦІНА — 6. американських доларів.

Замовлення слати на адресу:

"UNWLA",

108 Second Ave. — New York, N. Y. 10003, USA

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ

ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!

ТАЄМНИЦЯ ЗАГИБЕЛІ ГЕНЕРАЛА СІКОРСЬКОГО

— До побачення! Зустрінемося в Лондоні!...

Так прощався польський генерал Владислав СІКОРСЬКИЙ 4-го липня 1943 року на Гібральтарському аеродромі з губернатором Гібральтару МакФАРЛЕНОМ, який проводжав його. Відлітав він, як звичайно, на "Лібераторі" з чеським пілотом Прхалою, якого він особисто давно знав.

Але в Лондоні вони не зустрілися. Це був останній літ Сікорського.

"Лібератор" пробіг по асфальтовій доріжці й, не добігши до її кінця, піднявся в повітря. Потім він несподівано розвернувся над морем і почав швидко опускатися на воду. МакФарлен усе це бачив і в розпущі вигукнув:

— Боже мій, що сталося? Адже все було в порядку і Прхала досвідчений пілот...

Літак негайно занурився в хвилі Середземного моря. Ніхто з пасажирів (а їх було 11 осіб), в тому числі й генерал Сікорський з донькою, не врятувалися, крім одного... самого пілота Прхали. Вислані на місце падіння "Лібератора" моторні човни, підібрали його. Як виявилось пізніше, він шоломом розбив скло своєї кабіни й опинився в воді.

Цікаво відмітити, що МакФарлен, коли проводив Сікорського, звернув увагу на те, що на Прхалі не було надувного жилета, який одягають пілоти на випадок падіння літака в море. Одначе, коли підняли його з води до човна, на ньому був цей надувний жилет.

Пізніше на слідстві Прхала не міг пояснити, коли і яким чином він одягнув на себе цей жилет. Він твердив, що побачив цей жилет близько себе, вже коли був у воді. Він лише схопив його і жилет сам надувся.

Таке пояснення було незадовільним для багатьох, але не можна було за це Прхалу судити.

Генералові Сікорському не було ще й сорока років, коли почалася радянсько-польська війна 1919-1920 рр. Тоді він досить успішно командував п'ятою польською армією. Разом з французьким генералом Вейганом він опрацював план оборони Варшави та розгрому Червоної армії. В грудні 1922 року Сікорський став главою польського уряду. В травні 1926 року, коли до влади у Польщі прийшов машал Пілсудський, Сікорський пішов у відставку. Він був противником диктатури та деяких реформ, що їх почав запроваджувати Пілсудський.

У 1939 році понад 100 тисяч поляків, які емігрували за кордон, почали творити польську армію, головним організатором якої став генерал Сікорський. Разом з цим він очолив і польський уряд у Франції. Після розгрому Франції Гітлером у 1940 році, цей польський уряд переїхав до Лондону й був визнаний як законний польський уряд усіма союзними урядами, а в тому числі й радянським. Уже тоді ген. Сікорський заявляв, що після перемоги над Гітлером, Польщі мають повернути всі захоплені Гітлером та Сталіном польські

території. Ця заява Сікорського викликала невдоволення Сталіна. Не до смаку була вона й Рузвельтові та Черчілеві, які не хотіли дражнити Сталіна.

У червні 1941 року, коли Гітлер напав на СРСР, Сікорський заявив, що він вважає Радянський Союз союзником і готовий допомогти йому. У грудні 1941 року Сікорський прилетів до Москви й був прийнятий самим Сталіном, який запевнив Сікорського, що після війни всі польські території будуть повернені Польщі. Відповідне погодження в цій справі між польським урядом на вигнанні та урядом СРСР було урочисто підписано в липні 1942 року. Цим було анульовано німецько-радянський пакт 1939 року.

Здавалося, що відносини між Сікорським та радянським урядом цим були полагожені. Одначе, починаючи з 1943 року, між ними почалася паперова війна. Радянський уряд оголосив Львів українським містом, а значить і радянським, дарма, що Львів до 1939 року належав до Польщі.

Весною 1943 року німецьке радіо повідомило світ, що в Катинському лісі, близько Смоленська, виявлено могили 11 тисяч польських офіцерів, розстріляних чекістами. Німці виявили в могилах багато документів, які доводили, що розстріли в Катинському лісі було виконано в той час, коли там німців ще не було, а були совіти. У багатьох польських офіцерів були зв'язані руки й розторощені кулями черепи — характерна ознака для чекістів, які стріляли в потилицю.

Звичайно, радянське радіо та газети відкидали це повідомлення німців та обвинувачували їх у масовому вбивстві польських офіцерів. Але Сікорський ясно бачив, хто були вбивці. Він негайно поставив вимогу розслідування цього побоїща Міжнародним Червоним Хрестом. Одначе сам Чорчіль викликав до себе Сікорського й нагрімав на нього:

— Ви хочете посварити союзників? Безумовно, цей розстріл — сумна історія, але мертвих ваших офіцерів уже не воскресити.

Але Сікорський стояв на своєму й домагався міжнародного розслідування злочину в Катинському лісі.

26 квітня 1943 року міністер закордонних справ СРСР викликав до себе польського посла в Москві й заявив йому, що радянський уряд розриває всякі стосунки з польським еміграційним урядом у Лондоні. Чорчіль знову накинувся на Сікорського, дорікаючи йому за його невтриманість, на що ген. Сікорський з гідністю відповів:

"Всяке рабське поклоніння має свої межі!"

Цим самим ген. Сікорський, так би мовити, підписав свій смертний вирок...

Донька Сікорського була стало з ним, бо вона була його секретаркою й медсестрою, доглядаючи його здоров'я. Отож ген. Сікорський разом з донькою вилетів на "Лібераторі" до Ка'ру через Гібральтар. У Єгипті тоді формувалися польські

легіони й ген. Сікорський мав намір провести інспекцію цих частин. У Лондоні друзі та міністри його уряду відмовлялися його від цього польоту. Вони вважали, що цей його літ буде дуже небезпечним, особливо після того, що сталося в Москві. Та Сікорський не послухався їхніх порад.

Провівши інспекцію польських військових частин у Каїрі, Сікорський 3-го липня 1943 року відлетів з Каїру до Гібральтару. Тут його зустрів на аеродромі генерал МакФарлен з усією своєю свитою й повів його до свого палацу. Сікорський відпочив у нього лише одну ніч і наступного дня вирішив летіти до Лондону. Якраз цей літ був для нього фатальним...

Німецьке радіо негайно почало передавати на всіх хвилях повідомлення, що генерал Сікорський загинув у результаті спровокованої англійською розвідкою авіаційної катастрофи в Гібральтарі. Помічник Геббельса д-р Шмідт через радіо заявив, що англійцям і союзникам треба було знищити ген. Сікорського, аби догодити Сталінові й не викликати розколу через Катинь та польські території. Не лише німці говорили про те, що Сікорського було знищено, а й в Америці деякі середовища висловлювали цю версію, особливо американські поляки.

Значно пізніше англійський журналіст та історик Давид Ірвінг проявив зацікавлення цією історією. Багато чого в справі смерті ген. Сікорського здалося йому досить дивним, а перш за все — поведінка пілота Прхали. В пошуках правди Ірвінг виявив, що перед відльотом літака механік Келлі звітував Прхалі, що технічний огляд літака не виявив у ньому жодних недоліків. Під час слідства Прхала сказав: "...Літак швидко відірвався від зльотної доріжки й почав набирати висоту. Я вирішив прискорити підйом і схопив важіль управління, але він виявився заблокованим, не було змоги зрушити його з місця. Я звернувся за допомогою до свого помічника Геррінга, але й він не міг нічого зробити — управління було заблоковане. Я з жахом побачив перед собою хвилі й крикнув: "Вимушений спуск..." і закрити пальне. Раптом я відчув сильний удар по голові й утратив притомність..."

Під час слідства Прхала стало повторювати свою версію про несправність управління літака, твердячи, що з літаками "Лібератор" це часто траплялося. Однак знавці цього типу літаків твердили якраз протилежне. Пізніше, коли було піднято з води літака й усі тіла тих, що загинули, в тому числі й тіло ген. Сікорського, технічна перевірка встановила, що управління літака працювало справно.

Давид Ірвінг розповідає про ще дві спроби ліквідувати ген. Сікорського. Одна була в березні 1942 року, коли Сікорський летів на "Лібераторі" до Вашингтону. Під одним сидінням було виявлено малу запальовальну бомбу з годинниковим механізмом, а другий раз це було при відльоті його з Монреалю. Лиш літак піднявся в повітря, як у ньому зупинилися два мотори, але досвідчений пілот (цим разом це не був Прхала) майстерно посадив літака на трав'яне поле.

Після війни Прхала працював у авіації Чехо-

словащини аж до жовтня 1950 р., коли йому вдалося на військовому літаку втекти на Захід. Тут він поселився в Америці, в Каліфорнії, де в 1969 році з ним мали зустріч два журналісти. Він їм сказав, що під час катастрофи літака, в якій загинув ген. Сікорський, він утратив притомність і не може сказати нічого детального про цю катастрофу.

Цікаво нагадати, що ще до закінчення війни Сталін у розмові з Мілованом Джіласом ніби-то сказав: "Англійська розвідка знайшла людей, які ліквідували ген. Сікорського на літаку, та ще й так уміло, що не залишилося ні свідків, ні доказів."

А проте у липні 1943 року начальником місцевого відділу англійської розвідки у Гібральтарі був сам Ким Філбі, відомий радянський агент, який, безумовно, й допоміг ліквідувати ненависного Сталінові генерала Сікорського.

Однак й до цього часу ніяких точних даних про загибель генерала Сікорського немає. Таємниця його смерті ще нерозгадана...

С. РОЖДЕСТВЕНСЬКИЙ

(Вільний переклад з російської мови Т. Х.)

ЯР СЛАВУТИЧ У ПІВДЕННІЙ ФЛґОРИДІ

Хоч дотепер Яр Славутич — як поет і як професор — устиг побувати в дуже багатьох країнах світу, а в Америці та Канаді відвідав мало не всі більші міста, до Маямі та південної Флґориди він завітав у грудні 1981 р. щойно вперше. Ці відвідини він пов'язав із подорожжю до Канкуну (Мексика) — з доповіддю про радянську мовну політику на науковій (міжнародній) конференції.

Перший виступ Славутича був на бенкеті маямської жіночої організації в готелі "Колумбус", де він коротко розповів про свої спостереження під час подорожі по Близькому Сході, зокрема (кілька років тому) по Ірані, а після того прочитав низку віршів із приготованої до друку нової збірки "Живі смолоскипи", зокрема — вірші про Івасюка, Івана Світличного, баляду "Боровники" (на афганістанську тему), "Три дружини" (на іранську тему) та інші.

Удруге виступив Славутич у Маямі в православній церковній громаді, де зосередився на українському шкільництві в канадських провінціях Альберті, Саскачевані та Манітобі, а також прочитав кілька віршів своїх із збірки "Завойовники прерій", логічно поєднавши відомості про канадську Україну й поезії про неї.

По дорозі з Канкуну Яр Славутич мав виступ перед українською громадою, що зосередилася навколо Ворм Мінерал Спрінґсу, поблизу Мексиканської затоки; тут він частково повторив тематику маямських програм, додавши читання з розділу "Голод" (розділ з "Моєї доби").

Всі три виступи Славутича на Флґориді були дуже успішні. Автор (Славутич) продав чимало примірників своєї книги "Моя доба". Д. К.

ДРАМА ПОЛЬСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Шлях агента-провокатора Ю. А. Балашевіча

Промовистий заголовок: "З історії провокації серед польської еміграції в ХІХ столітті" — це тема першого 74-сторінкового розділу книжки "Альберт Потоцький (Юліян Александер Балашевіч) — звіти шпигуна". Вибір, обробка і вступ Рафаеля Гербера; 2. томи. Видавництво ПІВ, Варшава, 1973.

Рафаель Гербер впроваджує читача в гущу справ, пов'язаних з тією відомою проблемою, використавши нові документи. Вони подані в "Додатку" й хронологічно упорядковані. Починаються 1862 роком. Звіти царського шпигуна автор віднайшов в актах ІІІ Відділу Особистої царської канцелярії та Таємної Канцелярії намісника Польського королівства. Найбільша їх частина знаходиться в Центральному державному архіві Жовтневої революції в Москві. Ця особлива документація дозволила авторові змалювати всю провокаційно-розвідувальну акцію ІІІ Відділу серед польської еміграції.

Зібрані документи свідчать про особисту участь російського царя в тій акції, яка мала за мету здерти авреолою політичного мучеництва з польської еміграції та позбавити її доброго імені в очах Західної Європи, представивши політичних емігрантів як кримінальних злочинців, вмішаних у різні шахрайства.

З-поміж багатьох царських агентів варта особливої уваги постать Ю. А. Балашевіча. Його діяльність в роках 1861-1863 у Франції і від 1864 впродовж 10 років в Англії висвітлює весь механізм тієї акції та її керівництво з Петербургу.

Балашевіч увійшов у кола польської еміграції, обдуривши загально шанованого, в той час вже старого, генерала Генрика Дембінського. Агент представився генералові листовно як Генрик Альфред Потоцький, секретар ним вимушеного таємного товариства "Перемир'я — Оборонців Народу". Опісля вже особисто показав генералові ним самим написаного листа з фальшивим підписом, у якому сам себе поручав як Ю. А. Балашевіча. Цим спонукав генерала опублікувати серед польської еміграції таку заяву: "Повідомляю, що з рук вельможного Генрика Альберта графа Потоцького я одержав пересланий за посередництвом пана Юліяна Александра Балашевіча акт, згідно якого послаи Польщі і Литви обрали мене президентом Товариства Перемир'я. Генрик Дембінські. Париж, 13 жовтня 1861".

Урядник для культурних справ російського посольства в Парижі, який був зверхником агента, доручив Балашевічеві виступати як орхеолог і нумізматик. У своїх донесеннях з посольства до центру в Петербурзі він повідомляє, що Балашевіч працює над тим, щоб посварити Мерославського з Гарібальді. В грудні 1861 р. Балашевіч мав уже свою людину в газеті "Демократ Польскі". Рік згодом він зумів здобути довір'я пре-

фекта французької поліції і можливість контролювати кореспонденцію польських емігрантів. Через його руки перейшло в роках 1862-63 понад 250 листів визначних поляків. Ці листи були не оціненим матеріалом у час перед Січневим повстанням і під час повстання. Він завербував на агента одного з членів Польського паризького комітету та мав двох агентів, які стежили за партією Мерославського і готелем Лямберт. У Лондоні один з його агентів працював у друкарні Олександра Герцена, другий був в організації Польського демократичного товариства. Двох кореспондентів мав у Торіні і в Венеції та не постійних — у Кракові й в різних містах Європи. Самого ж його обрано членом Головного комітету польської еміграції.

1-го березня 1863 року Балашевіч видав під прізвиськом Альберт Потоцькі летючку з віршем "До зброї" — під арію Марсельєзи. Своїм зверхникам вислав списки рухливіших еміграційних діячів та повідомлення про кожний виїзд посланців до краю, подаючи час і місце переходу кордону. Інформував про поведінку поляків і росіян під час їх перебування на відвідинах у Парижі, звітував про кілька петицій до Наполеона ІІІ з проською про допомогу повстанню в Польщі. Його основною метою було розбивати еміграцію і розсварювати її провідників. На викрадених блянках з печаткою Народного уряду писав листи до князя Владислава Чарториського, до М. Бакуніна й Олександра Герцена, сіючи інтриги проти Людвіка Мерославського й інших.

У грудні 1863 французька поліція викрила Балашевіча і він був примушений покинути Францію.

Через рік його перенесла шпигунська доля до Лондону. Там, біля Британського Музею, він відкрив невеличку антикварню під назвою "Петро Альберт". Швидко увійшов у польські емігрантські кола, вдаючи багату людину. Емігранти не знали, що він дістає плату за свою роботу — 40 фунтів на місяць (в той час професори університету діставали по 20-25 фунтів). У квітні 1864, вже знову як Альберт Потоцький, Балашевіч був у групі 8 делегатів Польського комітету в Лондоні, які вручали Гарібальді петицію з виявом пошани від польської еміграції. Сам він виголосив промову, в якій величав Гарібальді за перемогу над деспотизмом. Агентові щастило розбивати польську еміграцію на щораз менші групи, розсварюючи поміж собою редакції газет "Ойчизна", "Дзеннік Познаньскі", "Глос Вольни", "Витрвалосць" та ін. Замість співробітництва, виникало між емігрантами розбиття, що його спричинив цей шанований емігрантами агент.

Балашевіч виявився для царської розвідки ще потрібнішим, коли Лондон став не тільки осередком європейської політичної еміграції, але й центром міжнародного революційного руху. Коли в 1864 році засновано Інтернаціонал, він почав підсуватися до Карла Маркса і Валерія Врублевського. Щоб мати сильнішу позицію, Балашевіч постарався про вищий ранг серед польських емігрантів. У річницю повстання польська еміграція

POSTAGE PAID AT TORONTO
 Second Class Mail Registration
 Number 1668
 If not delivered please return to:
 NOVI DNI
 Box 126, Postal station "N"
 Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

заснувала Еміграційну Репрезентацію. Агент Альберт Потоцький був тоді одним із трьох польських провідників, що одержали найбільше голосів. Отож його обрано президентом і скарбником Постійного Комітету у Великій Британії й Ірландії.

В атмосфері легковірности він творив щораз нові організації, щоб так паралізувати політичне життя польської еміграції.

Служба Балашевича в III Відділі царської особистої канцелярії закінчилася в 1875 році. Захворівши на сухоти, він виїхав до Ніцци.

Кожне викриття нового агента потрясало всією польською еміграцією. В книжці наведено такий уривок із повідомлення одного з польських лондонських комітетів:

"Царське посольство знало більше про нас, як ми самі, і час переконав нас, що знало краще... Щоб компромітувати людей та нагинати на свій лад, Росія сама творить антидержавні товариства й змови. Промошує своїм агентам шлях до вже існуючих товариств. Їй не байдужі навіть найдрібніші речі. У багатьох шпигунських рапортах подається відомості про помешкання окремих людей, їх спосіб життя, прибутки, взаємини з іншими людьми. Складається враження, що контролюється кожна година, кожен кусок хліба, кожна сльоза, яка насичує гіркістю поживу вигнанця".

Мінялися керівники III Відділу, але постійно тривали ними провоковані диверсії, сварні, інтриги і розбиття.

За газетою "Звйонзковец" перекладено з польської мови. З журналу "Ми і світ"

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ" 3/82

пані С. Стечишин, Саскатун, Канада	\$40.00
І. Осійчук, Мортон, США	35.00
Н. Барабаш, Вілловдейл, Канада	25.00
пані А. Кот Варен, США	20.00
д-р Н. Д. Голубничий, Едмонтон, Канада	20.00
С. Токар, Ніагара, Канада	10.00
І. Приймак, Ст. Кетеринс, Канада	10.00
д-р Ю. Мовчан, Македонія, США	10.00
І. Козачок, Монреаль, Канада	10.00
І. Демиденко, Рочестер, США	10.00
п. Костира, Бельгія	10.00
проф. Цюцюра Галіфакс, Канада	5.00
пані С. Радківнич, Торонто, Канада	5.00
Пані В. Павленко, Іслінгтон, Канада	5.00

О. Кармелюк, Туйунг, США	7.00
М. Сотник, Торонто, Канада	5.00
пані П. Атаманюк, Австралія	5.00
пані Е. Оношко, Рочестер, США	5.00
Д. Мірчук, Сан Дієго, США	5.00
пані А. Слюсаренко, Філядельфія, США	5.00
С. Ступак Дес Плейнс, США	5.00
Г. Сидорець, Трентон, США	5.00
Б. Томашівський, Оттава, Канада	5.00
А. Петришин, Тандер Бей, Канада	2.00
П. Грінов, Вінніпег, Канада	3.00

АНГЛІЯ

А. Вакуленко	13.00	англ. ф.
Д. Лосниця	5.00	англ. ф.
П. Токар	4.00	англ. ф.
М. Гладківський	2.00	англ. ф.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

д-р В. І. Гришко, США	1
І. Даниленко, США	1

Спасибі всім за допомогу.

Редакція і адміністрація "Нових днів"

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Дмитро Кислиця. ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ
 МОВИ, ч. II. Синтаксис. Четверте видання.

Ціна 3.50 дол.

Петро Волинняк. КИЇВ: читанка для 3-ої класи.

4-те видання.

Ціна 3.00 дол.

Петро Волинняк. ЛАНИ. Читанка для 4-ої класи.

4-те видання.

Ціна 3.00 дол.

Д. Чуб: АЛЬМАНАХ — НОВИЙ ОБРІЙ.

256 стор., в м'якій оправі.

Ціна 14.00 дол.

Д. Чуб: СО ТІС ІС АВСТРАЛІЯ. 102 стор.

в м'якій оправі.

Ціна 14.00 дол.

О. Куріло. УВАГИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУР-
 НОЇ МОВИ. 5-те видання.

Ціна 3.00 дол.

І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова гра-
 матика української мови, ч. 1.

Ціна 3.00 дол.

ВСІ КНИЖКИ ЗАМОВЛЯТИ В АДМІНІСТРАЦІЇ
 "НОВИХ ДНІВ"